

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของการจัดการความรู้ในงานส่งเสริมการเกษตร

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม และประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงนับได้ว่าอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักและเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศไทย จะเห็นได้จากวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ที่ผ่านมา อาชีพเกษตรกรรมได้รับผลกระทบในครั้งนี้น้อยที่สุด และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งไม่ว่าในปัจจุบันหรือในอนาคตที่ยังมาไม่ถึง ประเทศไทยจะปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาประเทศ เพื่อยกระดับการพัฒนาที่สามารถหารายได้เข้าประเทศจากฐานการผลิตอื่นๆ ที่ไม่ใช่เกษตรกรรมก็ตาม ซึ่งอาจเป็นการพัฒนาประเทศโดยใช้ตัวเงินหรือรายได้เข้าประเทศเป็นตัวตั้ง ใช้ระบบของทุนนิยม แต่นั่นคงไม่ใช่การพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นการพัฒนาที่ไม่เหมาะสมกับประเทศไทย เพราะรายได้หรือเงินที่ได้มานั้นจะตกไปอยู่กับคนเพียงบางกลุ่มบางพวก เหมือนที่เราเคยได้ยินว่า ยิ่งพัฒนากลับยิ่งทำให้ประเทศไทย "รวยกระจุก แต่จนกระจาย"

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยเฉพาะกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพทางด้านเกษตรกรรม **ความสำเร็จในการพัฒนาการเกษตรของประเทศไทยที่ผ่านมา** ส่วนหนึ่งก็มาจากการทำงานของกรมส่งเสริมการเกษตร แม้ว่าในปัจจุบันมีอีกมุมมองหนึ่งกลับมองว่า เป็นเพราะการส่งเสริมการเกษตรของภาครัฐ ซึ่งส่วนหนึ่งผ่านทางกรมส่งเสริมการเกษตรจะทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ปัญหาการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี เป็นต้น แต่นั่นเป็นผลมาจากการกำหนดทิศทางของการพัฒนา และกระบวนการหรือวิธีการพัฒนาประเทศ ที่มองเห็นภาพหรือเห็นทิศทางของการพัฒนาในขณะนั้นว่าควรเป็นเช่นนั้น

จะเห็นได้ว่า กระบวนการหรือวิธีการพัฒนาทางการเกษตรที่ผ่านมามีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยในขณะนั้น แต่ในปัจจุบัน สถานการณ์และบริบทต่างๆ ของภาคเกษตรกรรม มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก ดังนั้น กระบวนการ วิธีการหรือรูปแบบการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย ก็น่าจะต้องปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง โดยให้มีความสอดคล้องและบรรลุเป้าหมาย ควบคู่

ไปกับทิศทางของการพัฒนาประเทศ ซึ่งมุ่งหมายให้ประเทศไทยหรือสังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีการที่จะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ได้ มีหลากหลายวิธี แต่มีวิธีการหนึ่งที่คิดว่าน่าจะเหมาะสมและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในปัจจุบัน ก็คือ "การจัดการความรู้" (**Knowledge Management : KM**) ซึ่งการจัดการความรู้หรือการบริหารความรู้ ไม่ใช่เรื่องใหม่ สำหรับกรมส่งเสริมการเกษตร เพราะงานที่เราทำปกติอยู่ทุกวันนี้ ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องและเป็น การจัดการความรู้แทบทั้งสิ้น เพียงแต่เราทำแบบไม่รู้ตัว และทำแค่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กันเสียส่วนมาก และขาดการบันทึกขุมความรู้เพื่อจัดทำเป็นคลังความรู้ ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้ว การจัดการความรู้แบบไม่รู้ตัว ถือเป็นเรื่องที่ดีและถูกต้อง (ไม่รู้ตัวและไม่มีเป้าหมาย เลยทำให้ มองไม่เห็นระบบ)

แต่ถ้าหากว่าเรามีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการจัดการความรู้อย่างถูกต้อง และชัดเจน และได้ดำเนินการอย่างครบถ้วนตั้งแต่การจัดทำ KV=วิสัยทัศน์ความรู้ KS=การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ KA=การจัดทำคลังความรู้ ก็จะเป็นแรงเสริมให้การทำงานของเราน่าได้ดี ยิ่งๆ ขึ้น มองการทำงานเป็นระบบ คือมีเป้าหมาย มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือแบ่งปัน ความรู้ จัดเก็บ เผยแพร่ นำไปใช้และยกระดับความรู้ในการทำงานอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้และองค์กรแห่งการพัฒนา

สำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ได้นำการจัดการความรู้เข้ามาสนับสนุนการ ดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร ตั้งแต่ต้นปี 2548 แต่ในระยะเริ่มต้น การปฏิบัติการจัดการความรู้ก็ยัง เป็นการลอกเลียน หรือดำเนินกิจกรรมเช่นเดียวกับการปฏิบัติโครงการตามปกติ เพราะวัฒนธรรม ขององค์กรเป็นเช่นนั้น แต่เมื่อดำเนินไปได้ระยะหนึ่งจนถึงช่วงปลายปี 2548 คือเริ่มต้น ปีงบประมาณ 2549 (เดือนตุลาคม 2548) คนในองค์กรได้เกิดการเรียนรู้และมีความเข้าใจในการ จัดการความรู้มากขึ้น จึงได้ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้มากกว่าที่จะเลียนรู้หรือเลียนแบบวิธีการ จัดการความรู้ที่ได้รับการอบรมหรือถ่ายทอดต่อๆ กันมา ได้มีการปรับวิธีการทำงานส่งเสริม การเกษตรจากโดยได้นำเครื่องมือของการจัดการความรู้เข้ามาใช้ในงานส่งเสริมการเกษตรมากขึ้น และปรับกระบวนการอยู่ตลอดเวลา รวมไปถึงการนำวิธีการต่างๆ สวมลงในงานปกติแบบไม่ให้ผู้ ปฏิบัติตัวและคิดว่าเป็นคนละเรื่องกับงานประจำ

ดังนั้น ผู้รายงานจึงได้จัดทำรายงานการปฏิบัติงานเล่มนี้ขึ้น เพื่อเป็นบทเรียนให้แก่คนในหน่วยงานและต่างหน่วยงาน ที่สนใจในการนำการจัดการความรู้ไปสู่การปฏิบัติในงานส่งเสริมการเกษตร และผลการปฏิบัติงานเล่มนี้ก็เป็นการนำการจัดการความรู้เข้ามาสนับสนุนการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรอีกรูปแบบหนึ่ง อาจไม่ใช่วิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด ซึ่งผู้เขียนก็เพียงรวบรวม และคิดว่าน่าจะเกิดประโยชน์ในระดับหนึ่ง ไม่ขอยืนยันว่าการปฏิบัติงานในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมาจะเป็นรูปแบบที่ดีและประสบความสำเร็จ เป็นเพียงตัวอย่าง หรือแนวทางการปฏิบัติแนวหนึ่งของการปรับตัวของหน่วยงานที่ได้นำการจัดการความรู้ลงสู่งานประจำในบางกิจกรรม หรือส่วนหนึ่งของงานเท่านั้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการในการเรียนรู้และพัฒนากำหนดการจัดการความรู้เข้ามาสนับสนุนการทำงานส่งเสริมการเกษตร
2. เพื่อทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ในองค์กรสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร

วิธีดำเนินการ

ในการจัดทำสรุปบทเรียนการจัดการความรู้ในงานส่งเสริมการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ปี 2549 นี้ ผู้จัดทำได้ดำเนินการดังนี้

1. ทบทวนการดำเนินงานจัดการความรู้ในรอบ 1 ปี ของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร จากเอกสารต่างๆ เช่น วาระ และรายงานผลการจัดสัมมนานักส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ การประชุมประจำเดือนสำนักงานเกษตรจังหวัด และการประชุมประจำเดือนเกษตรอำเภอ
2. ศึกษาจากบันทึกบล็อกGotoknow.org ของผู้จัดทำเองในบันทึกของ “KMนักส่งเสริมการเกษตร”
3. คัดเลือกบันทึกบางส่วนที่มีเนื้อหาที่ตรงกับประเด็นที่ได้ดำเนินการจัดการความรู้ โดยนำมาปรับปรุงและเพิ่มเติมบางส่วน
4. จัดทำเป็นรูปเล่มโดยอิสระ ไม่ยึดติดกับรูปแบบการรายงานหรือการเขียนใดๆ

ขอบเขตการรายงาน

ขอบเขตของการรายงาน เกี่ยวกับการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ที่ได้ดำเนินการจัดการความรู้มาสนับสนุนการปฏิบัติงาน ในช่วงเวลาดังแต่เดือนกันยายน 2548 – เดือนกันยายน 2549

ระยะเวลาดำเนินการ

ตั้งแต่วันที่ 1 – 31 ตุลาคม 2549

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบกระบวนการในการเรียนรู้และพัฒนาการนำการจัดการความรู้เข้ามาสนับสนุนการทำงานส่งเสริมการเกษตร ของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ในปี 2549
2. ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ในองค์กรของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร

บทที่ 2

การเรียนรู้บทบาทตนเองจากภาคสนาม

ประสบการณ์จากการปฏิบัติงานในภาคสนาม และการวิเคราะห์บริบทสังคมในปัจจุบัน ทำให้เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของนักส่งเสริมการเกษตร ว่าปัจจุบันและในอนาคตอันใกล้นี้ การทำหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในวิธีการใหม่ๆ คือการทำหน้าที่เพียงการบริหาร โครงการ การทำงานตามสั่งน่าจะใช้ไม่ได้ผล นักส่งเสริมการเกษตรยุคปัจจุบัน ต้องมีขีดความสามารถในหลายๆ ด้าน เช่น การวิเคราะห์พื้นที่และชุมชน การวิจัยและพัฒนา การทำงานแบบบูรณาการ และมีส่วนร่วม วิทยากรกระบวนการ เป็นต้น แต่โดยพื้นฐานที่ทุกคนต้องสามารถทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการหรือผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ เป็นเบื้องต้น

ลองอ่านบันทึกบทเรียนจากการปฏิบัติงานภาคสนาม ของการลงไปสอนเจ้าหน้าที่ให้เป็นวิทยากรกระบวนการ (ประเด็นการเขียนแผนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้) กรณีคุณพิกุล ภูทิพย์ สำนักงานเกษตรอำเภอชาวมุขบุรี วันที่ 15 กรกฎาคม 2548 ดูว่ากรณีศึกษาเหล่านี้ นำมาซึ่งแนวความคิดการปรับบทบาทการทำงานส่งเสริมการเกษตร

บันทึกบทเรียนจากการปฏิบัติงานภาคสนาม

โรงเรียนเกษตรกรฯ (FFS.) เป็นกระบวนการเรียนรู้/การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรแก่เกษตรกรรูปแบบหนึ่ง ที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้นำมาใช้ในงานส่งเสริมการเกษตรในทุกพื้นที่ของประเทศไทย จังหวัดกำแพงเพชรก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้นำกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร มาใช้ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตพืช ตั้งแต่ปี 2543 โดยเฉพาะข้าวเป็นพืชที่ได้นำกระบวนการดังกล่าวมาใช้

จากการเรียนรู้ที่ผ่านมาพบว่า เจ้าหน้าที่ยังติดอยู่ในกรอบแนวคิดเดิม เช่น...

1) เจ้าหน้าที่ยึดติดกับการถ่ายทอดฯ โดยเจ้าหน้าที่ต้องมีความรู้ในวิชาการของเทคโนโลยีนั้น (เจ้าหน้าที่ต้องเก่งกว่าชาวบ้าน)

2) คนนอกเท่านั้นที่รู้เทคโนโลยี

3) เน้นการให้ความรู้ (บรรยาย) มากกว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (เรียนรู้กับชาวบ้าน)

ฯลฯ เป็นต้น

การที่จะสื่อให้เจ้าหน้าที่/นักส่งเสริมการเกษตรให้เข้าใจ และเรียนรู้การเป็นวิทยากร กระบวนการนั้น ในสถานการณ์จริง ผมและคุณสาขันธ์ ปีกวงค์ ได้ดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในกรณีของ คุณพิกุล ภูทิพย์ ซึ่งจะจัดกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรส้ม ตามยุทธศาสตร์ จังหวัด ในตำบลแสนตอ อำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ขอคำปรึกษาว่าจะดำเนินการอย่างไร เราจึงได้ดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

- 1) พูดคุย ทำความเข้าใจถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้
  - 2) ยกตัวอย่างการจัดการเรียนรู้เรื่องส้มที่ผ่านมาว่า เริ่มต้นเจ้าหน้าที่ไม่จำเป็นต้องรู้เทคโนโลยีการผลิตส้มมากมาย แต่เราต้องรู้การจัดการกระบวนการกลุ่ม/เรียนรู้
  - 3) โน้มน้าวให้เปลี่ยนแนวคิดที่เจ้าหน้าที่หรือวิทยากร เป็นผู้รู้แล้วไปถ่ายทอดความรู้
  - 4) เมื่อมีความกังวล “ถ้าจังหวัด(ซึ่งคิดว่าเป็นผู้รู้) ไม่มาช่วยจะอย่างไร...”
  - 5) “ลองวางแผนดูใหม่เพื่อจะได้ขอความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานในสำนักงาน” เป็นคำถามที่เราถามคุณพิกุล เพื่อที่จะชักนำให้คุณพิกุลเรียนรู้การจัดทำแผนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เน้นให้เห็นว่า เราเป็นคนอำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้ “คุณอำนวย”
- กรอบแนวคิดที่ออกแบบในวันนั้น (แบบรวดเร็ว) เพื่อที่จะให้คุณพิกุลได้เรียนรู้มี 6 ขั้นตอน คือ

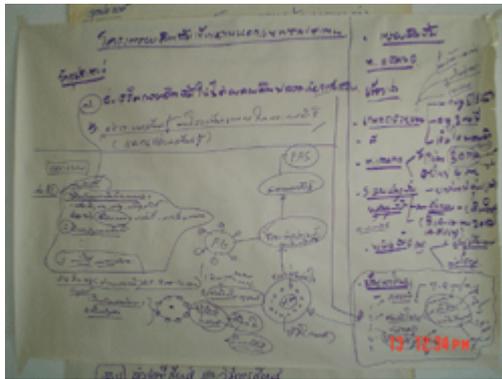
1. สร้างความเข้าใจ
2. กระตุ้นให้คิด
3. ลองหาทางออก
4. ทดลองจัดทำแผนการเรียนรู้
5. มีแผนการเรียนรู้ ที่สามารถนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่
6. ได้ทางออกในการจัดการเรียนรู้

จากประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถถอดประสบการณ์มานำเสนอเป็นขั้นตอน ดังภาพต่อไปนี้...

ภาพที่ 1 สร้างความเข้าใจ และกระตุ้นให้คิด

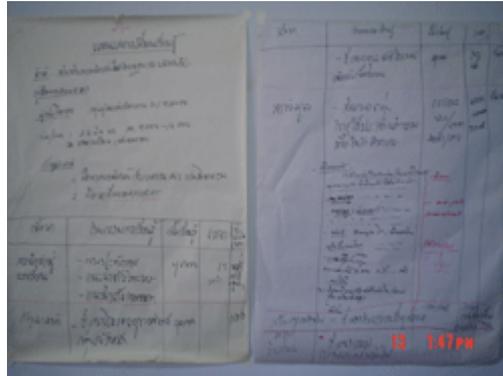
ภาพที่ 2 ลองหาทางออกโดยการลงเขียนให้เห็นทุกประเด็นที่น่า จะถามชาวบ้าน

ภาพที่ 3 ทดลองจัดทำแผนการเรียนรู้ (ที่จะใช้จริง) เพื่อหาประเด็นและค้นหาทุนที่มีอยู่ เดิม ที่ สามารถสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้

ภาพที่ 4 หน้าตาของแผนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้

ในการฝึกเจ้าหน้าที่ให้เป็นวิทยากรกระบวนการในกรณีนี้ เริ่มจากการทำความเข้าใจ กระตุ้นให้คิด...จนสุดท้ายมีทางออกในการจัดการเรียนรู้ ในปัญหาที่พบของกรณีนี้คือเจ้าหน้าที่ไม่มีความมั่นใจในการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกรรม เราได้ดำเนินการจนเจ้าหน้าที่สามารถเขียนแผนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยที่เจ้าตัวเองเคยได้ยินคำว่าแผนการเรียนรู้ แต่อาจไม่เข้าใจถึงความเชื่อมโยงของการดำเนินกระบวนการ ซึ่งต้องเริ่มโดย

- 1) การจัดทำแผนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) การดำเนินการตามแผนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในบทบาทของวิทยากรกระบวนการ และ
- 3) การประเมินผลหลังการปฏิบัติการเสร็จ (AAR)

แต่เราก็ได้สื่อให้เขาได้เห็นส่วนหนึ่งของการเป็นวิทยากรกระบวนการ เป็นก้าวเล็กๆ ที่เริ่มต้นในทางที่ถูก โดยเริ่มต้นที่การวางแผนการเรียนรู้ เป็นลำดับแรก

คิดว่าถ้าหากพวกเรานักส่งเสริมการเกษตร ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และฝึกการเป็นวิทยากรกระบวนการ ในการปฏิบัติงานของเรา (ส่งเสริมการเกษตร) เราหวังไว้ว่ากรมส่งเสริมการเกษตรของเรา คงมีนักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพเพิ่มมากขึ้น ไม่ทำบทบาทเพียงแค่คนส่งสาร (ไปรษณีย์) อีกต่อไป

สรุปบทเรียนการเรียนรู้บทบาทตนเองจากภาคสนาม

ยังมีที่มาของการเรียนรู้จากภาคสนามอีกหลายๆ กรณี แต่ขาดการบันทึกไว้จึงไม่สามารถนำมาเสนอในที่นี้ได้ แต่จากการเรียนรู้ในหลายๆ ครั้ง ก็จะได้ข้อสรุปที่ตรงกัน ว่าเราต้องพัฒนา นักส่งเสริมการเกษตรให้สามารถปฏิบัติงานในการพัฒนาอาชีพการเกษตรให้แก่เกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรได้เอง โดยไม่ต้องรองรับแต่เพียงโครงการ หรือการปฏิบัติงานตามการสั่งการมาเท่านั้น นักส่งเสริมการเกษตรต้องสามารถทำงานพัฒนาร่วมกับเกษตรกรได้ด้วยตัวเอง โดยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกร หรือจะเรียกว่าคุณอำนวยนั่นเอง

เป็นที่มาของการเรียนรู้และพัฒนากระบวนการทำงานส่งเสริมการเกษตร ของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ในปี 2549 (กันยายน 2548 – กันยายน 2549) โดยได้มีการนำการจัดการความรู้เข้ามาสนับสนุนการทำงานเพื่อพัฒนาให้นักส่งเสริมการเกษตร มีความเป็น “**นักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพครับ**” นั่นเอง

บทที่ 3

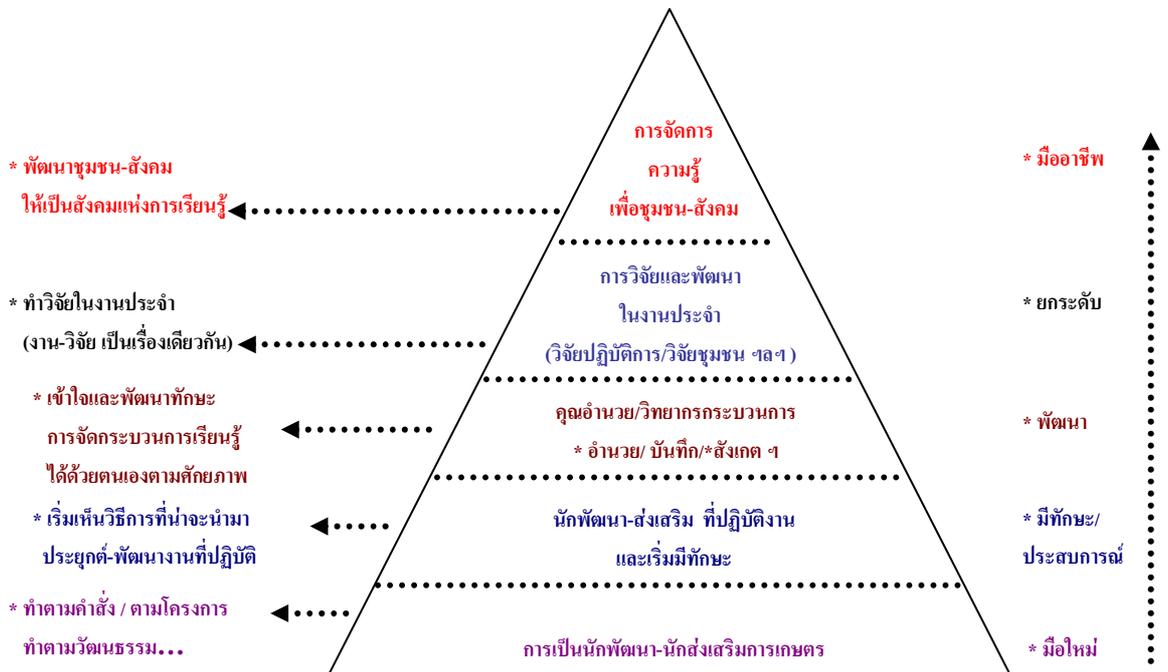
นักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพ

นักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพ คงมีหลายท่านสงสัยว่าหมายความว่าอะไร และมีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร ในแนวคิดของการทำงานในอาชีพนี้อาจมองได้ 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

- การมีขีดความสามารถในการทำงานในอาชีพนี้ และ
- การมีอาชีพส่งเสริมการเกษตรเป็นอาชีพหลัก

เป็นเพียงแนวคิดหนึ่งนะครับ คงไม่ต้องกังวลและเสียเวลาถึงการให้นิยามและความหมาย ลองดูแนวคิดและทิศทางของการจัดการความรู้ของสำนักงานเกษตรจังหวัดที่ได้เคยนำเสนอหลายๆ ที่เท่าที่มีโอกาส เรามีแนวคิดดังภาพต่อไปนี้ครับ

แนวคิดการจัดการความรู้ในงานส่งเสริมการเกษตร
ของ สำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร

วิรุทธ สมป่าสัก
นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6ว

ในการพัฒนากระบวนการทำงานเพื่อการพัฒนาผู้ส่งเสริมการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ในเบื้องต้นกำหนดโมเดลของนักส่งเสริมการเกษตรออกเป็น 5 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 การเป็นนักพัฒนา-นักส่งเสริมการเกษตร ที่เรียกว่า “มือใหม่”

ระดับที่ 1 คือการเริ่มต้นในอาชีพและบทบาทของนักส่งเสริมการเกษตร หรือนักพัฒนา โดยทั่วไป หลังจากจบการศึกษาแล้ว เข้าทำงาน บางท่านอาจพอมีประสบการณ์มาแล้วบ้าง แต่ส่วนใหญ่ยังไม่มีประสบการณ์ เมื่อเข้ามาทำงาน เป็นธรรมดาที่จะปฏิบัติงานตามสั่ง ตามวัฒนธรรมเดิมขององค์กร อาจใช้เวลา 3 – 5 ปี ในการเรียนรู้และเพิ่มทักษะและความสามารถ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละบุคคล ในช่วงนี้จะเป็นช่วงของการเรียนรู้พื้นที่ เรียนรู้วัฒนธรรมหน่วยงาน เรียนรู้วิธีการทำงานกับเกษตรกร ฯลฯ

ระดับที่ 2 นักพัฒนา-นักส่งเสริมการเกษตรที่มีประสบการณ์ มีทักษะในการทำงานกับชุมชน เรียกว่าระดับ “มีทักษะและประสบการณ์” เมื่อผ่านระดับที่ 1 มาแล้ว ส่วนใหญ่จะสามารถทำงานกับชุมชน และเกษตรกรได้ดี ประสบการณ์จะสอนให้สามารถทำงานในการประสานงาน การสร้างกลุ่มอาชีพและเครือข่ายเพื่อช่วยต่อการปฏิบัติงาน แต่กระบวนการทำงาน หากยังไม่ได้สนับสนุนการฝึกปฏิบัติและเรียนรู้ที่ถูกต้อง ส่วนใหญ่ก็ยังปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรตามแผนงานโครงการที่กำหนดไว้ กระบวนการและเทคนิควิธีการส่งเสริมการเกษตร ก็ยังใช้กระบวนการเดิม เช่น การบรรยาย การใช้วิทยากรที่เป็นนักวิชาการมาถ่ายทอด เป็นต้น

ระดับที่ 3 คุณอำนวย/วิทยากรกระบวนการ (อำนวย/ บัณฑิต/สังเกต) เรียกว่าระดับ “พัฒนา”

ในระดับนี้ เริ่มตั้งแต่การปรับเปลี่ยนแนวคิดในการทำงานมาจากระดับที่ 1-2 จากการเป็นคนกลางระหว่างนักวิชาการ/วิชาการ กับเกษตรกร เปลี่ยนแนวคิดจากความรู้ที่มีอยู่เพียงแต่ในตำราและตัวนักวิชาการ มาเป็นความรู้มีอยู่ทั่วไป จากแนวคิดการถ่ายทอดความรู้มาเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พลิกบทบาทมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ หรือจัดกระบวนการเรียนรู้ หรือวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ไม่ยึดติดรูปแบบหรือวิธีการที่กำหนดมาพร้อมๆกับโครงการ หรือกระบวนการทำงานแบบเดิมอีกต่อไป

สามารถดำเนินการเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในงานส่งเสริมการเกษตร มีขีดความสามารถในการสังเกต บัณฑิต และอำนวยกระบวนการและปรับกระบวนการได้อย่างเหมาะสม

ระดับที่ 4 การวิจัยและพัฒนาในงานประจำ (วิจัยปฏิบัติการ/วิจัยชุมชน ฯลฯ) เรียกว่า “ยกระดับฝีมือ”

งานส่งเสริมการเกษตร หรือนักส่งเสริมการเกษตรมักจะมีจุดอ่อนอยู่ที่การขาดการบันทึก และรายงานผลการปฏิบัติงาน ดังนั้น เป้าหมายในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรเพื่อให้มีขีดความสามารถในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น และไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในวัฒนธรรมเดิม และแนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ สิ่งที่ต้องพัฒนาเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรในยุคปัจจุบันก็คือ “การวิจัยในงานประจำ” คือให้ทุกคนได้ทำงาน ในขณะเดียวกันก็ศึกษาและรายงานผลการทำงาน/ข้อค้นพบ จะเรียกว่าวิจัย ไปพร้อมๆ กัน เพราะหากสามารถพัฒนาและยกระดับ และทำให้เป็นเรื่องเดียวกัน ก็จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และเกิดประโยชน์ตามมาอย่างแน่นอน ทั้งตัวนักส่งเสริมการเกษตรเอง งานที่ทำ และผลลัพธ์หรือผลกระทบที่จะเกิดแก่เกษตรกร

ระดับที่ 5 นักจัดการความรู้เพื่อชุมชน-สังคม เรียกว่าระดับ “มืออาชีพ”

อาจจะเป็นการยากที่ผมจะอธิบายความหมายของนักส่งเสริมการเกษตรระดับมืออาชีพนี้ได้อย่างครบถ้วน แต่แนวคิดในการพัฒนาเพื่อก้าวเข้าสู่ นักจัดการความรู้เพื่อชุมชน-สังคม ก็คือ อาจเทียบเคียงได้กับระดับของ “คุณอำนวย” ของ สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ไม่ได้คิดเลียนแบบแต่ทำให้เป็นเรื่องเดียวกัน เพราะจุดมุ่งหมายเดียวกันหากว่าเราจะพัฒนาสังคมไทย ให้ก้าวสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้นั้น นักส่งเสริมการเกษตรซึ่งเป็นภาคส่วนหนึ่งของสังคมนี้ ก็จะต้องมีขีดความสามารถและปฏิบัติหน้าที่ในบทบาทของนักส่งเสริมการเกษตรที่สามารถ เป็นนักจัดการความรู้เพื่อชุมชน-สังคม โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรได้ ในขั้นสูงสุดนี้นักส่งเสริมการเกษตรต้องพัฒนาเพื่อให้มีขีดความสามารถของทั้ง 4 ระดับที่กล่าวมาข้างต้น และสามารถทำงานส่งเสริมแบบ “ไร้รูปแบบ” หรือ “ได้ทุกรูปแบบ” ชนิดที่ “กระบืออยู่ที่ใจ” ครับ

นอกจากนี้ผมยังขอยกเอาบันทึกที่เคยเขียนไว้มานำเสนอ เพื่อเพิ่มเติมในรายละเอียดของการเรียนรู้และปรับกระบวนการทำงานของเรา คือ

3.1) บันทึก “ทุกคนคือคุณอำนวย”

เมื่อตอนไปร่วมงานมหกรรมKMแห่งชาติ ครั้งที่ 2 มีคำถามจากผู้ร่วมงาน ถามทีมของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร คือผมและคุณสายันท์ ว่า "ปี 49 ได้กำหนดแผนไว้หรือไม่ว่าจะสร้างคุณอำนวยจำนวนกี่คน" ผมตอบโดยไม่ลังเลเลยว่า "ทุกคนต้องเป็นคุณอำนวย"

ในความหมายของผม นั้น ไม่ได้คิดแยกส่วนกันว่า คุณอำนวยจะทำเฉพาะการจัดการความรู้ของหน่วยงานที่เรากำลังพูดคุยกันอยู่นี้เท่านั้น ผมหมายถึงเป้าหมายหรือจุดหมายในการทำงานของพวกเรานักส่งเสริมการเกษตรนั้น ทุกคนจะต้องทำหน้าที่เป็นคุณอำนวยการจัดการความรู้ที่เกี่ยวกับการเกษตรในพื้นที่ของตนเองได้ทุกคน โดยเฉพาะนักส่งเสริมที่ทำงานอยู่ในสำนักงานเกษตรอำเภอ ทุกคนมีพื้นที่ทำงานอย่างน้อยคนละ 1 ตำบล มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ต้องจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือจัดการความรู้ ประมาณ 500-1,000 ครัวเรือนอยู่แล้ว หากเราติดอาวุธทางการจัดการความรู้ให้เป็นอีกเครื่องมือหนึ่ง ทุกคนซึ่งส่วนใหญ่มีทักษะในการทำงานกับชุมชนสูงเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จะสามารถทำหน้าที่คุณอำนวยได้เป็นอย่างดี

แต่การทำหน้าที่นี้อาจจะต้องใช้เวลาในการฝึกฝนพัฒนา และการมองเห็นความสำคัญและสนับสนุนจากหลายๆ ฝ่ายพอสมควร หลายท่านอาจมองว่าคุณอำนวยที่ว่าไม่น่าจะทำหน้าที่เหมือนกัน เพราะในส่วนของนักส่งเสริมการเกษตรน่าจะเน้นไปทางวิทยากรกระบวนการมากกว่า คุณอำนวยของ KM น่าจะเป็นไปในลักษณะนายหน้าจัดการความรู้ ฯลฯ แต่ทีมทำงานของพวกเรามองว่า “ทุกอย่างเป็นเรื่องเดียวกัน” เพราะที่ผ่านมาราคิดแยกกันเป็นเรื่องๆ ทุกเรื่องเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่มีขอบเขต หรือกำหนดเวลาชัดเจน เราจึงถูกมองว่าทำงานไม่ค่อยสำเร็จ (ไม่เกาะติด - ทำใหม่ลืมเก่า) เพราะเป็นวัฒนธรรมทำตามสั่ง

ผมต้องขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่ได้กรุณาแสดงความคิดเห็นและให้กำลังใจในบันทึกที่ผมเขียนลงบนบล็อก โดยเฉพาะท่านอาจารย์หมอวิจารณ์ พานิช ที่ได้กรุณาติดตามอ่านบันทึก แต่มีสิ่งหนึ่งที่ผมถูกคิดทั้งจากข้อคิดเห็นที่ได้รับ และจากการได้มีโอกาสไปร่วมงานมหกรรม KM แห่งชาติ ที่ผ่านมาก็คือ โรงเรียนชานา/กลุ่มเกษตรกรผลิตพืชปลอดสารพิษกลุ่มต่างๆ

เพราะที่ผ่านมามีประมาณปี 2543 เป็นต้นมากระบวนการนี้ พวกเราเรียกว่า การถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริห์ (ข้าว/ผัก/ไม้ผล) ผมและนักส่งเสริมการเกษตรของกำแพงเพชรทุกคนในขณะนั้น ก็ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากกิจกรรมนี้ มีเกษตรกรที่ผ่านกระบวนการนี้โดยเฉพาะข้าว มีมากกว่า 2,000 คน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่เราทำงานตามโครงการเหมือนที่ผมกล่าวไว้ในตอนต้น เราจึงละเลยเครื่องมือทำงาน

อันมีคุณค่า ไม่เกาะติดกลุ่มเกษตรกรกลุ่มต่าง ไม่ทำการวิเคราะห์พิสูจน์ทราบและแก้ปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ไม่หมุนวนหลายรอบ) เท่าที่ควรจะเป็น

คงจะยังไม่สายเกินไปถ้าเรายังไม่คิดที่จะหยุดก้าวเดิน คุณสายัณห์ ได้ปรึกษากับผมเมื่อ ตอนกลางวันนี้ ว่าเราจะนำข้อคิดเห็นที่อาจารย์หมอวิจารณ์ ได้กรุณาเขียนไว้บนบล็อกรของกรม ส่งเสริมการเกษตร เกี่ยวกับการทำการเกษตรให้ปลอดภัยอย่างจริงจัง ว่าน่าจะนำเสนอเป็น ข้อคิดเห็นในวันจัดสัมมนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกี่ยวกับแผนการทำงานส่งเสริมปี 49 ในวันที่ 28 ธันวาคม นี้ เมื่อผนวกกับข้อคิดเห็นอาจารย์หมอวิจารณ์ พานิช ในวันที่ ที่ได้กรุณาชี้แนะ หากจะลงสู่เกษตรกร น่าจะไปคูโรงเรียนชาวนาที่สุพรรณบุรีและนครสวรรค์ ซึ่งทีมงานก็เล็งไว้ เหมือนกัน (ตั้งแต่วันงานมหกรรมฯ) แต่เราเล็งใกล้หน่อย คือที่พิจิตรเพราะไปมาสะดวก จะขอ เชื่อมเครือข่ายและดูกระบวนการทำงานและกระตุ้นคนผลิต เพราะนโยบายในทุกๆระดับก็มี จุดมุ่งหมายที่เกษตรปลอดภัย/เกษตรอินทรีย์อยู่แล้ว

คิดว่าต้นปี 49 เราคงหาทีมคุณอำนวยในพื้นที่ที่เป็นนักส่งเสริมการเกษตร ทั้งเก่าและใหม่ที่ เรากำลังฝึกฝนอยู่ ทีมงานตั้งเป้าหมายไว้ว่าน่าจะได้ประมาณ 20 คน(20 ตำบล) และค้นหากิจกรรม ใหม่/ของดีหรือของเดิมที่พอจะต่อยอดได้ อาจเป็นข้าว/ข้าวอินทรีย์ (ข้าวอินทรีย์ติดต่อกัน 2 ปี) ในพื้นที่ได้แล้ว 1 จุด สัมเขี้ยวหวานหรือกิจกรรมอื่นๆ ในพื้นที่ ทีมงานเราคงต้องลงพื้นที่กันมากขึ้น คิดว่าทีมงานของพวกเรานักส่งเสริมการเกษตรต้องทำและต้องทำให้ได้ อย่างน้อยจะขอตั้ง จุดเริ่มต้นไว้ก่อน...

3.2) บทเรียนการเป็นคุณอำนวย "วิทยากรกระบวนการในงานส่งเสริม

การเกษตร"

คุณอำนวยจะต้องมีความรู้และทักษะที่จะต้องปฏิบัติใน 3 ประเด็นหรือขั้นตอนหลักๆ คือ

1. การทำแผน
2. การเป็นคุณอำนวยและ
3. การประเมินผล

จากการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาวิทยากรกระบวนการ หรือคุณอำนวยในงานส่งเสริมการเกษตร ของทีมงานจังหวัดกำแพงเพชร เราได้ข้อสรุปในเบื้องต้นเกี่ยวกับ ขั้นตอนของ กระบวนการ วิธีการและเครื่องมือที่จำเป็นในการจัดกระบวนการ สรุปจากการปฏิบัติจริง พบว่า หากจะดำเนินการที่เกี่ยวกับเกษตรกร/ชุมชน ในการถ่ายทอดความรู้/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ในที่นี้ขอ

ใช้คำว่า "การแลกเปลี่ยนเรียนรู้" ก็แล้วกันนะครับ) ในงานส่งเสริมการเกษตร คุณอำนวยจะต้องมีความรู้และทักษะที่จะต้องปฏิบัติใน 3 ประเด็นหรือขั้นตอนหลักๆ คือ 1. การทำแผน 2. การเป็นคุณอำนวยและ 3. การประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดทำ/เตรียมแผนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ก่อน)

- เป็นการจัดทำแผน(ก่อน)การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งเนื้อหา วิธีการ คน
- กำหนดขั้นตอนในเบื้องต้นว่า ใครจะทำอะไร อย่างไร เมื่อไร(ระยะเวลา)
- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์และสื่อต่างๆ ที่จำเป็น
- มีส่วนร่วมคิดและวางแผนกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกส่วน หรือหาทีมงานไม่ทำคนเดียว
- เครื่องมือที่น่าจะสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสม คือ การเขียนแผนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมักจะประกอบไปด้วย

1) ชื่อของแผนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....

2) วัตถุประสงค์

1.....

2.....

3.....

3) เนื้อหา ที่ประกอบไปด้วย

ประเด็น	กระบวนการ	เครื่องมือ/อุปกรณ์	ระยะเวลา/ผู้ดำเนินการ
- ส่วนนำ			
- ส่วนเนื้อหา			
- ส่วนสรุป			
- การประเมินผล			

4) สรุปผล

2. การดำเนินการ/การทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ (ระหว่าง)

- การดำเนินการ โดยเริ่มตั้งแต่การสร้างบรรยากาศ การนำเข้าสู่บทเรียน ฯลฯ (คุณอำนวย)
- การจัดสถานที่ให้เหมาะสม
- การตั้งคำถาม การกระตุ้น การสรุปประเด็น ฯลฯ
- การประเมินสถานการณ์และการปรับกระบวนการไปตามสถานการณ์ (คุณสังเกต)
- การประเมินผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (คุณประเมิน)
- วิธีการ/เครื่องมือ ในส่วนนี้คงไม่มีตายตัว ต้องเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติและพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง
- ฯลฯ

3. การประเมิน/การเรียนรู้การปฏิบัติการ (ระหว่าง/หลัง)

- ทำทันที
- ทำทุกครั้ง
- สรุปเป็นบทเรียนและบันทึก (คุณบันทึก) เพื่อเผยแพร่ และ แลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ทีมเราใช้เครื่องมือ AAR ซึ่งสามารถใช้ได้ดี
- สรุปและโยงการปฏิบัติให้เชื่อมกับหลักการ/วิชาการ ให้ทุกส่วนเห็นภาพรวม
- ในแต่ละขั้นตอนสามารถ "สร้างคน" ไปด้วยพร้อมๆ กันได้ เช่น ฝึกให้ทำแผนฯ ฝึกให้เป็นคนดำเนินการ หรือฝึกให้ดำเนินการทำ AAR เป็นต้น
- ฯลฯ

เป็นบันทึกจากประสบการณ์ และเป็นสิ่งที่ได้ปฏิบัติมาแล้ว โดยสอดแทรกไปในการสอนงาน นักส่งเสริมการเกษตรมือใหม่ และยังคงดำเนินในแนวทางนี้อยู่ในปัจจุบัน เพียงแต่พัฒนาปรับไปตามสถานการณ์ อาจมีบ้างที่ไม่ตรงกับหลักการของหลายๆ ท่าน หากมีประเด็นใดจะช่วยแนะนำก็ยินดีรับคำแนะนำครับ

3.3) บทบาท “เทคนิคการจับประเด็น”

การจับประเด็น มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในการทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) ควบคู่ไปกับการจับประเด็น หรือทำหน้าที่บันทึกจับประเด็นเพียงอย่างเดียว สิ่งสำคัญที่เวลานั้นก็คือ

1) การเตรียมการก่อนการทำหน้าที่จับประเด็น

- คู สถานที่ว่าจัดที่ไหน เป็นเวทีลักษณะใด การประชุม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือประชุมเชิงปฏิบัติการ ฯลฯ
- ต้องรู้เป้าหมาย/วัตถุประสงค์หลักๆ คืออะไรบ้าง
- คู จำนวนบุคคลเป้าหมายที่จะเข้าร่วม มีกี่คน ความรู้เดิม ฯลฯ
- คู ว่า มีวัสดุอุปกรณ์ที่เราจะต้องใช้ / ที่เรามีอยู่
- คู ว่า จะใช้เทคนิคใดหรือเครื่องมือที่จะใช้ในการจับประเด็นหรือข้อมูลที่จะออกมาจากผู้เข้าร่วม

(1) ใช้คำถามราประเด็น (กรณีทำหน้าที่Facilitator ควบคู่กับการจับประเด็น) (2) ใช้แผนภูมิความคิด (3) แบบโปสเตอร์ (4) แผนภูมิกำแพง (5) แผนภูมิต้นไม้ (6) คำสำคัญๆ และ (7) บัตรคำ

2) ขั้นตอนการจับประเด็น

A สิ่งแรกที่ต้องนำมาประกอบการจับประเด็น คือ สิ่งที่เห็นและเป็นอยู่ในขณะนั้น เช่น ต้องรู้รูปแบบของขบวนการเป้าหมาย ลักษณะหรือวิธีการในขณะนั้นคืออะไรกันแน่ เช่น การประชุม หรือการประชุมเชิงปฏิบัติการ การสนทนากลุ่ม การอภิปรายคณะ เป็นต้น

B การตัดสินใจออกแบบ โดยตัดสินใจว่าจะใช้เครื่องมืออะไร เพราะว่าแต่ละเครื่องมือ ผู้ที่จะทำหน้าที่จับประเด็นต้องเคยมีประสบการณ์ในการใช้มาก่อนแล้วพอสมควร ต้องรู้จักเด่นจุดด้อยของเครื่องมือ

C ดำเนินการจับประเด็น ดำเนินการจับประเด็นเพื่อให้ได้เนื้อหาครบทั้ง 3 ส่วน คือ

- ส่วนนำ ส่วนเนื้อหา ส่วนสรุป หรือ
- จับประเด็นหลัก ประเด็นรอง ประเด็นเสริม หรือ
- ประเด็นหลัก ประเด็นรอง และประเด็นย่อย

สรุปบทเรียนเพื่อก้าวสู่การเป็นนักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพ

จากการนำเสนอที่มาของแนวคิดการเป็นนักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพ ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร และตัวอย่างของ

- 3.1) บันทึกทุกคนต้องเป็นคุณอำนวย
- 3.2) บทเรียนการเป็นคุณอำนวย "วิทยากรกระบวนการในงานส่งเสริมการเกษตร" และ
- 3.3) บันทึกเทคนิคการจับประเด็น

จะเห็นได้ว่าจากการปฏิบัติงานในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมา เราได้เรียนรู้ว่าเราเป็นใคร จะต้องทำอะไรและจะต้องทำอย่างไร ซึ่งก็เป็นการวิเคราะห์บทบาทและการพัฒนาศักยภาพของนักส่งเสริมการเกษตรและส่วนหนึ่งผู้รายงานได้ถอดประสบการณ์ของตนเองเขียนเป็นบทความเพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ร่วมอาชีพเดียวกันชื่อชุดบทความ “นักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพ” (วิรุทธ สมป่าสัก : 2549) โดยมีเนื้อหาใจความถึง 6 องค์ประกอบของการเป็นนักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพว่าต้องเริ่มจาก

- การปรับแนวคิด
- การพัฒนาตนเอง
- การสร้างทีมงานและเครือข่ายการทำงาน
- การสร้างระบบการทำงาน
- การปรับกระบวนการทำงาน และ
- การเขียนรายงานผลการปฏิบัติงาน

เมื่อมองเห็นแนวทางการพัฒนาให้นักส่งเสริมการเกษตรทุกๆ คน ทำงานอย่าง “นักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพแล้ว สิ่งที่เราคิดได้และต้องทำในขั้นต่อไปก็คือ “การสอนงาน” เชิญอ่านบทต่อไปครับ

บทที่ 4

การสอนงาน

ช่วงปลายเดือนกันยายน 2548 กรมส่งเสริมการเกษตรได้บรรจุแต่งตั้งข้าราชการในตำแหน่งนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 ของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชรจำนวน ทั้งข้าราชการและพนักงานของรัฐ จำนวน 6 อัตรา และในช่วงแรกๆ ยังปฏิบัติงานกันที่สำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ทีมงานจึงได้นำวิธีการสอนงานมาใช้กับข้าราชการบรรจุใหม่ ซึ่งเราเรียกว่า “การสอนงานนักส่งเสริมมือใหม่”

หลังจากนั้นจึงได้กำหนดการสอนงานให้เป็นระบบ ด้วยการกำหนดเป็นแผนการสอนงานนำเสนอขออนุมัติดำเนินการต่อผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร และได้คัดเลือกนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่ทำงานใหม่เพิ่มเติมอีก 2 คน รวมเป้าหมายในการสอนงานจำนวน 8 คน ดังรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นายนิพิจ พิณีผล นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สำนักงานเกษตรอำเภอลานกระบือ
2. นางสาวนิตยา บังคมเนตร นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สำนักงานเกษตรอำเภอไทรงาม
3. นางสาวจุฬารัตน์ นกสกุล นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองกำแพงเพชร
4. นางสาวปริยรัตน์ สืบวงศ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองกำแพงเพชร
5. นางสาวชุลีพร วัฒนจินดารัตน์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สำนักงานเกษตรอำเภอปางศิลาทอง
6. นางสาวจรรยา ทุกข์จักษ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองกำแพงเพชร
7. นายภูมิมิระพี ชัดเกล้า นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรกิ่งอำเภอบึงสามัคคี

8. นางสาววันวิสาข์ จันทร์เพชร นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตร
อำเภอคลองขลุง

โดยการกำหนดเป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน 2 กิจกรรมหลักๆ คือ

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในศาสตร์ของงานส่งเสริมการเกษตรที่เป็นหลักการ และทฤษฎี
รวมไปถึงการเล่าประสบการณ์ของนักส่งเสริมที่มีประสบการณ์
2. การลงฝึกปฏิบัติงานจริงและเรียนรู้งานในภาคสนาม

ตัวอย่างบันทึกเกี่ยวกับการสอนงานนักส่งเสริมการเกษตรมือใหม่ (ครั้งที่ 1)

บันทึกการสอนงานนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรมือใหม่ วันที่ 17 พฤศจิกายน 2548

นักส่งเสริมการเกษตร ที่มีความสามารถในการส่งเสริมเกษตรกรให้มีอาชีพที่มั่นคงและ
พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนนั้น จะต้องมีความสามารถในการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ตั้งนั้น เพื่อพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรที่เริ่มเข้ามาทำงานใหม่ ๆ ได้รับการพัฒนาและเรียนรู้
วิธีการทำงานขององค์กรที่มีอยู่แล้ว การสอนงานจึงเป็นอีกกระบวนการหนึ่งของสำนักงาน
เกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ที่จะถ่ายทอดประสบการณ์จากนักส่งเสริมการเกษตรที่มีประสบการณ์
ให้แก่ักส่งเสริมการเกษตรรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง

สำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร จึงจัดกิจกรรมการสอนงานให้แก่ักวิชาการ
ส่งเสริมการเกษตรบรรจุใหม่ (มือใหม่) โดยกิจกรรมแยกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นหลักวิชาการที่มีอยู่แล้ว และการเล่าวิธีการ
ทำงานจากนักส่งเสริมการเกษตรที่มีประสบการณ์ มีความสำเร็จในการทำงานมาแล้ว
2. กิจกรรมการฝึกปฏิบัติการจริงในการเป็นวิทยากรกระบวนการ และการจัด
กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในภาคสนาม

ทั้ง 2 กิจกรรม กำหนดให้นักส่งเสริม
การเกษตรมือใหม่ ร่วมเรียนรู้ เดือนละ 1 ครั้ง ๆ ละ 2
วัน โดยกิจกรรมที่ 1 ใช้สถานที่ ณ ห้องประชุมของ
สำนักงานเกษตรจังหวัด ใช้เวลา 1 วัน ส่วนกิจกรรมที่
2 เป็นการฝึกปฏิบัติการจริงในภาคสนาม ที่มีกิจกรรม

ที่สอดคล้องกับเนื้อหาบทกิจกรรมที่ 1 อีก 1 วัน

การถ่ายทอดความรู้ที่เป็นหลักวิชาการและประสบการณ์ ที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ กำหนดขึ้น หลังจากการนำนักส่งเสริมการเกษตรมือใหม่ ลงฝึกปฏิบัติภาคสนามแล้ว 1 ครั้ง ในวันที่ 21 กันยายน เนื่องที่ทีมงานพิจารณาแล้วพบว่า น่าจะมีการเพิ่มความรู้วิชาการ หรือตำราวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหลักการส่งเสริมการเกษตร ที่สอดคล้องกับการลงฝึกปฏิบัติภาคสนาม และการเล่าประสบการณ์ของรุ่นพี่ๆ ที่ทำงานสำเร็จมาแล้วในพื้นที่ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าการฝึกภาคสนามเพียงอย่างเดียว

กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ครั้งที่ 1

รายชื่อนักส่งเสริมการเกษตรมือใหม่ที่ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1. นายจุ่น ชัดเกล้า   นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สนง.เกษตรกึ่งอำเภอบึงสามัคคี
2. นายพินิจ พินิจผล   นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สนง.เกษตรอำเภอลานกระบือ
3. น.ส ชุรีพร วัฒนจินดารัตน์   นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สนง.เกษตรอำเภอปางศิลาทอง
4. น.ส นิตยา บังคมเนตร   นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สนง.เกษตรอำเภอไทรงาม
5. น.ส วันวิสาข์ จันเพชร   นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สนง.เกษตรอำเภอคลองขลุง

นักส่งเสริมการเกษตรที่ร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ ประกอบด้วย คุณสาธิตห์ ปีกวงค์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 7 ว (ประสบความสำเร็จในการทำงาน เป็นเกษตรตำบลดีเด่นคนแรกของจังหวัดกำแพงเพชร และมีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงานด้านการส่งเสริมการเกษตรที่ประเทศ อินโดนีเซีย) คุณสมเดช สิทธิยศ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 7 ว (มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร) และคุณวีรยุทธ สมป่าสัก นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6 ว (ทำหน้าที่ในการบันทึกเรื่องเล่าเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้)

กิจกรรมและประสบการณ์ที่แบ่งปัน

- เริ่มต้นด้วยเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร นายสุรพล เก่าว์โท พบปะพูดคุยให้เห็นความจำเป็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรมือใหม่ สู่มืออาชีพ
- การปรับเปลี่ยนแนวคิด การเล่าประสบการณ์การทำงานในอาชีพนักส่งเสริมการเกษตร 24 ปี ได้ทำอะไร ทำอย่างไร และเรียนรู้อะไรบ้าง อะไรคือความรู้และทักษะที่จำเป็นต่ออาชีพนี้ สร้างทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาตนเองของนักส่งเสริมการเกษตร โดยคุณสาธิตห์ ปีกวงค์ สรุปว่านักส่งเสริมการเกษตรต้องเป็นคุณอำนวยหรือวิทยากรกระบวนการ โดยต้อง

- จัดกระบวนการเป็น
- ฟังเป็น ฟังแล้วคิด ก่อนโต้ตอบ
- ตั้งคำถามเป็น
- จับประเด็นเป็น
- สรุปประเด็น
- **การจัดทำแฟ้มสะสมงาน**ของนักส่งเสริมการเกษตรทุกคน เพื่อเก็บผลงาน และวัดสมรรถนะของแต่ละคน โดยนายวิรุทธ สมป่าสัก
  - มีความคิดเห็นที่ถูกต้องกับอาชีพนักส่งเสริมการเกษตร ว่าเป็นนักพัฒนาที่ต้องพัฒนาตนเองสู่ความเป็นมืออาชีพ
  - ที่ต้องเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา
  - ต้องมีการบันทึกและการจัดเก็บเป็นแฟ้มสะสมงาน
- **การเขียนบันทึกและการรายงานผลการปฏิบัติงาน การถอดบทเรียน**จากการปฏิบัติงานทุกครั้ง เพื่อประเมินสมรรถนะพื้นฐานของนักส่งเสริมการเกษตร โดย นายวิรุทธ สมป่าสัก และนายสายัณห์ ปิกวงค์
  - การเขียนเป็นการบันทึกผลงาน
    - เป็นการพัฒนาตนเอง
    - เป็นการบันทึกความรู้ทั้งที่เป็นวิธีการ(กระบวนการ) และวิชาการ
    - เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

- **ข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติ** จากประสบการณ์ โดยสายัณห์ ปิกวงค์ นายสมเดช สิทธิยศ และนายวิรุทธ สมป่าสัก
- **การสะท้อนความคิดเห็น**ของนักส่งเสริมการเกษตรมือใหม่ (ประเมินผล)
  - ดี และเห็นด้วยเพราะเป็นทางลัดของมือใหม่ แต่เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ต้องลงมือทำด้วยจึงจะค่อยๆ เห็นภาพชัดเจน
  - เริ่มทำงานมีทั้งคนที่รู้สึกโดยเดี่ยว แต่มีบางคนที่รุ่นพี่คอยแนะนำ หากได้มีการให้ความรู้และฝึกก่อนลงพื้นที่ จะทำให้มีความมั่นใจ และน่าจะทำงานในพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น
  - อยากเรียนรู้การถ่ายทอดความรู้ตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกร ยินดีที่จะไปฝึกรับความรู้

- ควรวางแผนการพัฒนาไว้ล่วงหน้าในระยะยาว
- **ข้อตกลงของมือใหม่**
  - ต้องจัดทำแฟ้มสะสมงานทุกคนนับตั้งแต่วันนี้
  - ร่วมเรียนรู้วิชาการ/ถ่ายทอดประสบการณ์ เดือนละ 1 วัน
  - ลงฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม เดือนละ 1 วัน
  - บันทึกรายการประสบการณ์และถอดบทเรียนจากการฝึกปฏิบัติงานภาคสนาม ทุกครั้ง

จากการจัดการถ่ายทอดความรู้วิชาการและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ครั้งนี้ ทีมงานได้เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ของทีมงาน และหากจะดำเนินการในลักษณะนี้ในครั้งต่อไปต้องปรับปรุง ดังนี้

1. ต้องมีการวางแผนและกำหนดเวลาไว้ล่วงหน้านานๆ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้เตรียมตัวและวางแผนการปฏิบัติงานให้สอดคล้อง ซึ่งในครั้งนี้มีกรณีนัดหมายกระชั้นชิด ทำให้นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอำเภอเมือง ไม่สามารถมาร่วมเรียนรู้ได้ 3 ท่าน เพราะติดราชการ (ได้จัดเอกสารให้อ่านเพิ่มเติม)

2. เอกสารวิชาการหรือตัวอย่างเอกสาร ควรจัดทำให้เป็นรูปเล่ม เพื่อสะดวกในการหยิบใช้และจัดเก็บ

3. ควรเชิญนักส่งเสริมการเกษตรในระดับอำเภอที่มีประสบการณ์ในเนื้อหาที่ถ่ายทอด มาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพิ่มเติมหลายๆท่านด้วยในครั้งต่อไป

4. ควรจัดเวลาให้นักส่งเสริมการเกษตรมือใหม่ได้ร่วมกันสรุปบทเรียนในระหว่างกลุ่มมือใหม่ด้วยกัน เพื่อทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ และฝึกการสรุปบทเรียนด้วยทุกครั้ง

นี่เป็นประสบการณ์หรือองค์ความรู้ครั้งแรกของทีมงานและองค์กรของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติเกี่ยวกับการสอนงาน ในครั้งต่อไป มาหลังจากนี้ ก็ได้มีการขยายการสอนงานเป็น 2 วัน คือ วันแรกเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในภาคทฤษฎีและหลักการ ตลอดจนการเล่าประสบการณ์ของนักส่งเสริมการเกษตรที่มีประสบการณ์ และวันที่สองเป็นการลงฝึกปฏิบัติและเรียนรู้การทำงานจริงในภาคสนาม

ซึ่งพอจะสรุปได้ว่าหน่วยงานที่ปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมการเกษตร ก่อนที่จะลงทำงานในพื้นที่ องค์กรจะต้องพัฒนาคนที่จะลงไปทำงานให้มีความเข้าใจ มีความรู้ความสามารถ

และมีทักษะพื้นฐาน เป็นเบื้องต้น จะทำให้องค์กรทำงานให้ประสบความสำเร็จ และส่งผลผู้เป้าหมายคือเกษตรกรได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง อย่างยั่งยืน องค์กรใดจะนำไปใช้ก็สามารถถอดประสบการณ์หรือสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่สำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชรนะครับ (055-711060) หรือที่ <http://kamphaengphet.doae.go.th>

สรุปบทเรียนที่ได้จากการสอนงาน

ในการจัดกิจกรรมการสอนงานให้แก่เกษตรกรเสริมการเกษตรมือใหม่ ได้กำหนดกันขึ้นมาเองเป็นกิจกรรมภายในของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ไม่ได้ถูกสั่งการหรือกำหนดวิธีการทำงานโดยหน่วยเหนือ ดังนั้นในระยะต่อมาได้ปรับกิจกรรมนี้เป็นการสอนงานหรือเรียนรู้การทำงานโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในกิจกรรมโครงการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยและได้มาตรฐานแทนจากเป้าหมายนักส่งเสริมการเกษตรมือใหม่ ก็ได้เพิ่มเป็นตำบลนำร่องทั้งหมด 26 คน บทเรียนของกิจกรรมนี้ที่สำคัญๆ คือ

1. ช่วงเริ่มต้นของการสอนงานนั้น นักส่งเสริมการเกษตรที่บรรจุใหม่ได้ให้ความสำคัญและความร่วมมือที่ดีมาก แต่พอผ่านไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง การเข้าร่วมกิจกรรมและการปฏิบัติตามข้อตกลงลดน้อยลง สังเกตได้จากการเข้าร่วมและการส่งบันทึกการปฏิบัติงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ช่วงเริ่มต้นการทำงานทุกคนยังไม่ผ่านการประเมินผลการทดลองราชการ และการมอบหมายงานพื้นที่ให้รับผิดชอบงานยังไม่มีหรือมีก็น้อย
2. พบว่าวัฒนธรรมและระบบสนับสนุนการเรียนรู้ภายในองค์กรยังมีอยู่ในจิตจำกัอาจเป็นเพราะว่าประสบการณ์เดิมของการพัฒนาคิดว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลาง
3. การสอนงานเป็นสิ่งใหม่ ที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นในองค์กร ทำให้ทีมทำงานยังขาดประสบการณ์ในการวางแผนและการปฏิบัติ ทำให้ไม่ได้กำหนดหลักสูตรหรือเนื้อหาได้ครอบคลุมในช่วงเริ่มต้น
4. การจะทำให้กิจกรรมการสอนงานประสบผลสำเร็จ จะต้องมีการสนับสนุนและร่วมมือกันทำงานในทุกๆระดับ ตั้งแต่ส่วนกลางลงมาจนถึงระบบการทำงานในภาคสนาม

บทที่ 5

การเรียนรู้จากเครือข่ายจังหวัดน่าน (ชุมชนแนวปฏิบัติ)

ในการทำงานส่งเสริมการเกษตรเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพนั้น กระบวนการหรือวิธีการปฏิบัติงานจะต้องมีการเรียนรู้ พัฒนา และปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานกันอย่างต่อเนื่อง ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่า การทำงานส่งเสริมในยุคปัจจุบันและในอนาคตนั้น เราจะต้องปรับการทำงานให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพของเขาเองมากยิ่งขึ้น หรือที่เรามักได้ยินเสมอๆ ว่าการทำงานแบบมีส่วนร่วม ในบรรดาจังหวัดต่างๆ ที่ทำงานร่วมกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการทำงานแบบชุมชนมีส่วนร่วมก็ดี หรือการวิจัยชุมชนก็ดี ทีมงานได้ศึกษาและพิจารณาแล้วว่า จังหวัดน่านน่าจะมีประสบการณ์ในการทำงานในลักษณะนี้ดีจังหวัดหนึ่งในแถบภาคเหนือ

ดังนั้นจึงได้ประสานงานและติดต่อเพื่อที่จะหาโอกาสไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานชุมชนที่จังหวัดน่าน โดยผ่านทางคุณพะยอม วุฒิสวัสดิ์ จากสำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน ซึ่งมีแนวคิดในการทำงานจัดการความรู้เพื่อพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรให้มีขีดความสามารถในการทำหน้าที่ในบทบาทของ “คุณอำนวย” เช่นเดียวกับจังหวัดกำแพงเพชร จะเรียกว่าพวกเราคือ “ชุมชนแนวปฏิบัติในการทำงานเพื่อพัฒนาคุณอำนวย” และมุ่งเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมเดียวกัน

การเดินทางเพื่อไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับจังหวัดน่าน ที่ผ่านมาระหว่างเราได้เดินทางไปจำนวน 3 ครั้ง ตามบันทึกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ผมจะนำเสนอต่อไปนี้

แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับจังหวัดน่าน ครั้งที่ 1

บันทึกกระบวนการสร้างนักวิจัยชุมชน

เมื่อวันที่ 21 – 22 พฤศจิกายน 2548 ผมและคุณสายัณห์ ปีกวงศ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 7 ว สำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ได้มีโอกาสเข้าร่วมการเรียนรู้ “การสร้างนักวิจัยชุมชน” ตามโครงการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อม (SAFE DINIDA) ณ ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นการอบรมนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อนำความรู้ไปต่อยอดและสร้างนักวิจัยชุมชนในท้องที่ที่รับผิดชอบ เป็นการสนับสนุนให้ชุมชนได้จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาโดย

ชุมชนเอง และเป็นเป้าหมายในการทำงานด้านการส่งเสริมการเกษตร ที่นักส่งเสริมการเกษตร จะต้องจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลาง บรรลุวิสัยทัศน์ในการจัดการความรู้ของกรมส่งเสริมการเกษตรที่กำหนดไว้ว่า “มีขีดความสามารถในการส่งเสริมการเกษตรให้มีอาชีพที่มั่นคง และพึ่งพาตนเองได้”

สำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการสร้างให้ชุมชน หรือเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และพัฒนาโดยตัวเกษตรกรเอง ในลักษณะของการวิจัยชุมชน ดังนั้น เมื่อมีการจัดกระบวนการฝึกอบรมให้นักส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดนำให้เรียนรู้และนำกระบวนการดังกล่าวไปดำเนินการสร้างนักวิจัยชุมชน และจังหวัดน่านนับได้ว่ามีประสบการณ์ในการสร้างนักวิจัยชุมชน ทางทีมงานของจังหวัดกำแพงเพชรจึงเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำองค์ความรู้และทักษะที่มีอยู่แล้วของจังหวัดน่านมาประยุกต์และปรับใช้ในเขตพื้นที่ของจังหวัดกำแพงเพชร ต่อไป

สถานที่ที่จัดการฝึกอบรม ใช้สถานที่ของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเรือง และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่านด้วย มีนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ที่สนใจและสมัครเข้าร่วมการอบรม จำนวน 33 ท่าน จากหลายๆ อำเภอของจังหวัดน่าน วิทยากรหลักที่มาถ่ายทอดประสบการณ์และจัดกระบวนการ คือ ดร.นิพนธ์ เอี่ยมสุภามิต ผู้เชี่ยวชาญความหลากหลายทางชีวภาพ และทีมงาน โดยมีทีมของสำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน นำโดยคุณพะยอม วุฒิสวัสดิ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 7 ว เป็นผู้ประสานงานในพื้นที่

การจัดกระบวนการ “การสร้างนักวิจัยชุมชน” สอบถามคุณพะยอม พบว่า เคยร่วมกับ ดร.นิพนธ์ จัดกระบวนการของตำบลเรือง ใช้เวลาประมาณ 7 เดือน โดยชุมชนมาร่วมเรียนรู้เดือนละ 1 ครั้ง ต้องค่อยๆ เรียนรู้ไปฝึกทักษะไป ต้องใช้ความอดทน จนสุดท้ายผลที่ออกมาเป็นที่น่าชื่นใจ เพราะชุมชนตำบลเรือง เกิดทีมนักวิจัยที่เป็นชาวบ้าน สามารถวิจัยและนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาชุมชน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง

แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับจังหวัดน่าน ครั้งที่ 2

ผมและคุณสาธิตน์ ได้มีโอกาสเดินทางไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายของนักส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดน่าน ตามกำหนดเดิม วันที่ 23 - 25 มกราคม 49 จะมีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ภายใต้โครงการเกษตรแบบยั่งยืน (รูปแบบเหมือนกับ KM สัญจรครั้งที่ 2 ที่จังหวัดพิจิตร ของ สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม) แต่มีเหตุขัดข้อง

นิดหน่อย การสัมมนาดังกล่าวจึงถูกยกเลิก แต่กิจกรรมในพื้นที่ เช่น การนำเสนอผลงานที่ชุมชนวิจัยยังคงดำเนินการเหมือนเดิม

ทีมกำแพงเพชรไม่ยกเลิกการเดินทาง (แม้จะไม่มีค่าใช้จ่ายให้ ก็ยินดีออกค่าใช้จ่ายเอง) เพราะถือว่าเป็นการไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้กำลังใจทีมงานนักวิจัยของจังหวัดน่านซึ่งเป็นเพื่อนๆ นักส่งเสริมการเกษตรด้วยกัน เสียหายที่จังหวัดอื่นๆ ไม่ได้มาร่วมด้วย เพราะจะทำให้เกิดชุมชนนักปฏิบัติ(CoP)เกี่ยวกับคนที่ทำงานสร้างนักวิจัยชุมชนของงานส่งเสริมการเกษตร ที่มีเครือข่ายในหลายๆ จังหวัด ร่วม 20 คน ไกลสุดถึงจังหวัดสงขลา โอกาสดีๆ อย่างนี้คงไม่เกิดขึ้นได้ง่ายๆ

วันที่ 23 มกราคม ทีมของกำแพงเพชร และทีมงานได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการทำงานที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เข้ามาทำงานส่งเสริมการเกษตร ณ ห้องประชุมของสำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน มีนักวิจัยชาวบ้านตัวจริง ได้มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพวกเราด้วย คือ คุณชานนท์ พิมพีศรี จากบ้านศรีนาป่า ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ที่เป็นนักวิจัยเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ และขณะนี้กำลังวิจัยเกี่ยวกับการตัดแต่งกิ่งต้นเมี่ยงอยู่

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากจังหวัดน่านวันนี้ ก็คือ

- เราได้เห็นการทำงานที่เหนียวแน่นของทีมนักส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดน่าน(ที่มีจำนวนไม่มากนัก) เกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ที่มีความก้าวหน้าและน่าชื่นชม สมควรที่จะเป็นแบบอย่างที่ดี ให้แก่นักส่งเสริมการเกษตรในหลายๆ จังหวัด
- ได้เรียนรู้ถึงความยากลำบากในการทำงาน ที่ต้องใช้ความอดทน เสียสละเพื่องาน/หน้าที่
- เห็นเครือข่ายของจังหวัดน่าน ที่ไม่เฉพาะแต่นักส่งเสริมการเกษตร หรือเฉพาะแต่ข้าราชการเท่านั้นมีทุกสาขาอาชีพครับ
- ได้เห็นผลจากการทำงานของเพื่อนนักส่งเสริม ที่มีความหลากหลาย และเห็นนักวิจัยชุมชน (ซึ่งเป็น KV หนึ่งของทีมกำแพงเพชร) ที่เราจะต้องเดินทางไปให้ถึงตรงจุดนั้นเช่นกัน

บันทึกการไปดูชาวบ้านวิจัย "ป่าเมี่ยง"

เช้าวันที่ 24 มกราคม ทีมงานได้เดินทางไปศึกษาดูงานการวิจัยของชุมชน ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน โดยการนำของคุณเสวียน บุญศรี และคุณภาคภูมิ พรหมสาร นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรของสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองน่าน และชาวบ้านของตำบลเรืองที่ร่วม

เดินทางและทำอาหารกลางวันให้กับทีมงานได้รับประทานกันอย่างมีความสุขภายใต้ธรรมชาติของป่าที่เกิดจากการอนุรักษ์ของชุมชน

เพื่อนักส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดน่าน

มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสร้างนักวิจัยชุมชน ของจังหวัดน่าน จากการสังเกตและสอบถามประสบการณ์ในการทำงาน พอสรุปได้ว่า มีการใช้กระบวนการที่สำคัญ เช่น

- การสร้างนักวิจัยชาวบ้านอย่างเป็นระบบ ร่วมกับ NGO ฝึกให้ชาวบ้านเรียนรู้กระบวนการวิจัย โดยใช้เวลาเกือบ 1 ปี จึงเกิดนักวิจัยชาวบ้าน ดังนั้นการพัฒนาจะต้องค่อยเป็นค่อยไป ...ไม่รีบเร่งหวังเพียงผล..แต่ไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างคน
- ภายใต้อกระบวนการวิจัยชาวบ้าน ได้ก่อให้เกิดความตระหนักในแต่ละบทบาทของทุกคน ทั้งของชาวบ้านเอง และนักส่งเสริมการเกษตรหรือเจ้าหน้าที่อื่นๆ
- เห็นความต่อเนื่องที่ต้องใช้ความอดทน ในเริ่มแรกก็มีจำนวนชาวบ้านที่สนใจมาก ต่อมาก็ค่อยๆ ลดลง ผ่านไประยะเวลาหนึ่ง เมื่อการวิจัยดำเนินไปได้ ชาวบ้านเริ่มเห็นประโยชน์ของการวิจัยว่าสามารถสร้างการเรียนรู้ได้จริง เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา จึงเกิดนักวิจัยชาวบ้านเพิ่มจำนวนมากขึ้น และประเด็นเรียนรู้ที่หลากหลาย
- การปรับตัวของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ที่ต้องเรียนรู้และปรับตัวในการทำงาน โดยการเกาะติดชุมชนและนำกระบวนการวิจัยมาปรับใช้ในงานได้เป็นอย่างดี
- การยึดชาวบ้านเป็นศูนย์กลางในการทำงาน แม้ว่าอีกทางหนึ่งต้องทำหน้าที่ในบทบาทตามกรอบภารกิจ ที่มักจะเปลี่ยนไปตามนโยบายและการกำหนดวิธีการปฏิบัติมาให้ แต่สุดท้ายก็ได้ข้อสรุปว่าหากชาวบ้านได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง "การพัฒนาจึงจะยั่งยืน" เป็นต้น

นักวิจัยชาวบ้าน กับการวิจัยสิ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตของเขาเอง คือการตัดต้นเมี่ยงเพื่อศึกษาผลตอบแทนในการผลิตเป็นใบชา (ตัดที่ 70 ซม.) ซึ่งเป็นการวิจัยรอบที่ 2 ของการตัดต้นเมี่ยง คาดว่าจะใช้เวลาในการศึกษาอีกประมาณ 1 ปี

บันทึกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนบ้านน้ำเกียน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

วิสัยทัศน์ของตำบลน้ำเกียน กินอิม..นอนอุ่น..ผันดี สั้นๆ ทำให้มองเห็นสิ่งที่จะต้องทำ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ได้อย่างชัดเจน กระตุกต่อมความคิดของพวกเราในบทบาทของนักพัฒนา ที่ได้เข้าเยี่ยมชมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการพัฒนาเพื่อเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในช่วงเย็นของวันที่ 24 มกราคม 49 เป็นอย่างมาก

ทีมงานของสำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน โดยคุณเสวียน บุญศรี และคุณภาคภูมิ พรหมสาร นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร จากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองน่าน ได้ติดต่อและนำทีมงานเข้าศึกษาดูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน โดยได้รับความกรุณาจาก ท่านนายก อบต. คุณสนธิ์ สายรอกำ อาจารย์ชูศิลป์ สารรัตน์ ประธานองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน และคุณศิริพันธ์ สารมณัฐ จากสถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน ทีมงานของตำบลน้ำเกียน ช่วยเล่าประสบการณ์และกระบวนการทำงานของตำบลน้ำเกียน พอสรุปเป็นสิ่งที่เราได้เรียนรู้ดังนี้ครับ

เรื่องเล่าโดยอาจารย์ชูศิลป์...เล่าถึงชุมชนน้ำเกี๊ยนว่าเริ่มจากวิกฤติปัญหา คือการตัดไม้ทำลายป่า ยาบ้า และการพนัน ทำให้คนในชุมชนหันหน้าเข้ามาหากันเพื่อแก้ไขปัญหาคอนจุกประกายการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีอนามัย (บวรส.) คือคุณศุภยัญญ์ สุฤทธิเจ้าหน้าทีอนามัย กลายเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาของตำบล และแกนนำเข้ามามีส่วนร่วมคือกำนันคำมูล ศิพรมกุล สิ่งที่ได้เป็นผลตามมาก็คือ ป่าดี/น้ำดี แก้ปัญหาของชุมชนได้

ภาพถ่าย อาจารย์ชูศิลป์ สารรัตนะ และขว นายนก อบต.สนธิ สายรอกำ

นายกสนธิ สายรอกำ ได้เล่าต่อว่าตำบลน้ำเกี๊ยนเกิดจิตสำนึกกว่าเป็นคนบ้านเดียวกัน แม้จะมี 5 หมู่บ้าน แต่ก็มีวัดเดียว โรงเรียนเดียว และสถานีอนามัยเดียว ทำงานร่วมกันไม่มีใครเป็นพระเอก ผู้นำ 42 คนทำร่วมกัน เรียนว่า 42 ชุนศึก และสิ่งที่ได้ปฏิบัติในฐานะของ อบต. ก็คือ

- **มีอุดมการณ์** ต้องสร้างอุดมการณ์ทางความคิด(ปรับจูนอุดมการณ์) เริ่มที่วิธีคิดให้โดนใจชาวบ้าน ทำงานแล้วชาวบ้านมีความสุข ต้องให้อะไรกับชาวบ้าน และต้องมองข้ามตัวเอง
- **ต้องมีวิธีการทำงานที่ดี** วิธีการก็จะออกมาจากความคิดที่มีอุดมการณ์
- **เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม** ต้องร่วมจริงๆ เริ่มตั้งแต่การจัดทำแผนที่เรียกว่าแผน 108 (ช่วงเดือนกรกฎาคมของทุกปี) คิดกับ อบต.ตั้งแต่เริ่มแรก แผนมี 3 ลักษณะคือ 1) ทำเองได้ไม่ต้องใช้เงิน 2) ฟัง อบต. และ 3) ฟังภายนอก โดยร่วมมือกับทุกภาคส่วน (เปิดพร้อมทั้งแสวงหาเครือข่ายการพัฒนา เน้น ไปได้...ไปถึง...เปิดพื้นที่
- **การให้ความสำคัญกับผู้นำทุกคน** เช่น ขณะนี้มีการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้นำทุกคน มีการประกันสุขภาพให้ เป็นต้น
- **เรียนรู้และมองเศรษฐกิจภาพใหญ่** เมื่อเรียนรู้ก็จะสามารถพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในภาพใหญ่ได้ เช่น ขณะนี้มีการผลิตน้ำดื่ม "น้ำเกี๊ยนวอเตอร์", โรงสีชุมชนที่ให้บริการสีข้าวฟรี , โรงงานอัฐบล็อกลอกของชุมชน , ศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อป้องกันเงินไม่ให้ออกนอกชุมชน และโรงงานอาหารสัตว์ (ยังไม่ประสบความสำเร็จ)

- ในอนาคต อบต. จะพัฒนาโครงสร้างของครอบครัว เช่น การผลิตพืชปลอดภัย การผลิตพันธุ์ข้าว การซื้อรถไถเป็นของชุมชน เป็นต้น

คุณหมอศิริพันธ์ สารมณฐิ ได้เล่าเกี่ยวกับแก่นแท้ของความเข้มแข็งของชุมชนตำบลน้ำเกียนว่ามีแก่นหลักอยู่ 4 อย่าง คือ

1. เครือญาติ ความเป็นเครือญาติกันค่อนข้างมาของชุมชน เป็นรากฐานของความผูกพันของชุมชน
2. ฝึปปู่ยา เป็นความเชื่อและธรรมเนียมของตำบล ทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน หากถือศีลเดียวกัน
3. กลุ่มรุ่นกลุ่มเสี้ยว คือการทำให้คนที่เกิดปี พ.ศ.เดียวกันรวมกลุ่มกันเป็นรุ่นเดียวกันช่วยเหลือกัน ทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันมากขึ้น
4. ศรัทธาวัดเดียวกัน วัดเดียวในตำบลน้ำเกียนก็คือวัดโป่งคำ เป็นศรัทธาวัดเดียวกันทำให้คนในตำบลน้ำเกียนมีความสามัคคีกันมาก

นอกจากแก่นทั้ง 4 ดังกล่าวแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกเช่น มีผู้นำที่เข้มแข็ง , มีประเพณีและวัฒนธรรม , มีเป้าหมายร่วมกัน คือ "กินอิ่ม นอนอุ่น ฝนดี" , เกิดกลุ่มและองค์กรต่างๆ ในชุมชน , มีกรรมการบริหารจัดการที่ดี , มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน , มีภาคราชการหนุนเสริม , มีการแลกเปลี่ยนดูงาน , เกิดเครือข่ายในการพัฒนา , มีการสนับสนุนจากภายนอก และการพัฒนาที่มีลักษณะเป็นการมองอย่างเชื่อมโยง เป็นต้น

เป็นส่วนหนึ่งของทีมงานของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร ที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับทีมงานของชุมชนน้ำเกียน เป็นอีกบทเรียนหนึ่งที่ได้เรียนรู้ แม้จะมีเวลาน้อยประมาณ 1 ชั่วโมงเศษๆ ก็ทำให้เห็นภาพที่ชัดเจน มากกว่าการอ่านหนังสือหรือบันทึกต่างๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนนี้

อย่างมากมาย เห็นกระบวนการทำงานและแนวคิด วิธีคิดในการทำงานที่เป็นประโยชน์อย่างมาก กับทีมงานครับ ... ขอบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมให้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้

แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับจังหวัดน่าน ครั้งที่ 3

ผลการเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จังหวัดน่านครั้งที่ 3 นี้ นอกจากผมและคุณสาธิต ปีกวงค์ จากสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชรเพชรแล้ว เรายังได้ประสานไปทางจังหวัดน่านให้ทำหนังสือเชิญ ผศ.ดร.สุนทรี ดวงทิพย์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ที่มีความสนใจในการทำงานชุมชน ให้เข้าร่วมเดินทางไปในครั้งนี้ด้วย

ผมขอนำบันทึกที่ได้เขียนไว้มานำเสนอจำนวน 3 ตอน ที่เกี่ยวกับการไปน่านในครั้งนี้ 3 นี้ คือ

- บันทึก... “ขยายเครือข่ายการเรียนรู้วิจัยชุมชน...”
- บันทึก “เรียนรู้จากนักวิจัยชาวบ้าน”
- บันทึก “ชุมชนแนวปฏิบัติ..เกษตรยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อม”

บันทึก... “ขยายเครือข่ายการเรียนรู้วิจัยชุมชน...”

วันที่ 27 กุมภาพันธ์ ถึง 1 มีนาคม 2549 ได้เดินทางไปจังหวัดน่าน เพื่อร่วมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรียนรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกีฮัน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ไปน่านคราวนี้เดินทางล่วงหน้า 1 วัน ทีมกำแพงเพชรไม่ได้เดินทางไปเพียงผมและคุณสาธิตเท่านั้น แต่คราวนี้ได้เรียนเชิญ ผศ.ดร.สุนทรี ดวงทิพย์ อาจารย์ของผมและคุณสาธิต ตอนเรียนยุทธศาสตร์การพัฒนาจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้ด้วยด้วย (ขยายเครือข่ายในการทำงานครับ) เนื่องจากทางอาจารย์ก็มีความสนใจในกระบวนการวิจัยชุมชนและโดยเฉพาะสนใจที่จังหวัดน่านด้วยเช่นกัน วันหลังหากเราสร้างนักวิจัยชุมชนหรือพัฒนาคนทำวิจัยชุมชน (โดยเฉพาะนักส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดกำแพงเพชร) จะได้ขอแรงให้อาจารย์ช่วยเสริมหนุนกระบวนการพัฒนาคน(นักวิจัย) อีกแรงหนึ่ง หรือหากว่าทางมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จะดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทีมงานของเราจะได้ไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยเช่นกัน

ทำไมเราถึงต้องไปเรียนรู้ที่จังหวัดน่าน..? เพราะเป้าหมายการทำงานของเราต่อจากการ

พัฒนานักส่งเสริมให้เป็นวิทยากรกระบวนการแล้ว เราจะพัฒนาให้นักส่งเสริมกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เข้ามาสู่การทำงานปกติ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยชุมชน หรือชุมชนวิจัยของจังหวัดน่าน แต่องค์ความรู้ขององค์กร/ทีมงาน ยังมีน้อย เราพบว่าที่จังหวัดน่าน ได้มีการพัฒนาและดำเนินการในลักษณะนี้มานาน และมีความหลากหลาย

บันทึก “เรียนรู้จากนักวิจัยชาวบ้าน”

สรุปบทเรียนหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้ จากการนำเสนอผลการวิจัย โดยนักวิจัยชุมชนของจังหวัดน่าน ในการเข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ ภายใต้โครงการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อม ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกีฮ่วน เมื่อวันที่ 27 กพ.-1 มีค 49 ที่ผ่านมา จากการนำเสนอของนักวิจัยชุมชนทั้ง 5 ชุมชนในวันที่ 2 ของการสัมมนาฯ ทำให้ได้ข้อสรุปในเรื่อง ดังนี้

ข้อสรุปการเรียนรู้

- ชุมชนสามารถเรียนรู้และนำกระบวนการวิจัยมาสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยชุมชนเอง
- แต่ละกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติในชุมชน ล้วนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และกระบวนการเกิดจากคนในชุมชนอย่างแท้จริง
- เมื่อได้เรียนรู้กระบวนการและดำเนินการวิจัยได้เองแล้ว ชุมชนสามารถนำกระบวนการวิจัย ไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาอื่นๆ ในชุมชนได้
- มีความเชื่อมั่นว่ากระบวนการวิจัยชุมชน/การวิจัยเพื่อท้องถิ่น/PAR สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานส่งเสริมการเกษตรได้
- เป็นการพัฒนาที่ไม่แยกส่วน ไม่แยกงานวิจัยออกจากวิถีชีวิต และจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้
- ฯลฯ

ทีมงานได้เรียนรู้ว่าหากจะนำกระบวนการวิจัยชุมชนไปปรับใช้ นักส่งเสริมฯ / นักพัฒนา เราจะดำเนินการอย่างไร.....

- หาทีมงานนักส่งเสริมฯ ที่สนใจและยินดีที่จะนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในงานประจำ
- ต้องทำให้เกิดความคิดเห็นที่ถูกต้อง และสร้างศรัทธาให้นักส่งเสริมฯ ว่ากระบวนการวิจัยชุมชน/วิจัยเพื่อท้องถิ่น/PAR สามารถนำมาปรับใช้และพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกษตร/การพัฒนาได้จริง
- พัฒนาและฝึกทักษะให้นักส่งเสริมการเกษตร มีความรู้ความสามารถในกระบวนการวิจัยฯ
- หาภาคี/สร้างเครือข่าย กับองค์กร หน่วยงาน สถาบัน ฯลฯ เพื่อร่วมกันทำงาน เพราะต้องพัฒนาในหลายๆ ด้าน ไปพร้อมๆ กัน และบางปัญหาที่มีความเชื่อมโยงถึงกัน
- ต้องกระตุ้นให้ชุมชนรู้ เข้าใจและตระหนักในปัญหา เข้ามาเป็นแกนนำในการวิจัย
- ไม่แยกงานวิจัยออกจากวิถีชีวิต ปรับบทบาทโดยเข้าไปร่วมทำงาน/เรียนรู้กับชุมชน
- เริ่มต้นจากงานที่ต้องทำตามปกติอยู่แล้ว เช่น โครงการอาหารปลอดภัย วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น
- ฯลฯ

การสร้างนักส่งเสริมการเกษตร ให้เป็นวิทยากรกระบวนการ หรือคุณอำนวยนั้น เป็นเป้าหมายหลักในการทำงานพัฒนาของทีมงาน และขั้นต่อไปก็คือการยกระดับให้มีการนำกระบวนการวิจัยเข้ามาสู่ในงานประจำ นี่ก็เป็นอีกบันทึกหนึ่งของทีมงาน ที่ได้เรียนรู้จากเครือข่าย/ชุมชนแนวปฏิบัติที่จังหวัดน่านครับ

บันทึก “ชุมชนแนวปฏิบัติ..เกษตรยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อม”

ผลจากการเข้าร่วมสัมมนาการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ภายใต้โครงการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อสิ่งแวดล้อม ระหว่าง 27 กพ. - 1 มีค. 49 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกีฮัน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน นักส่งเสริมการเกษตรและภาคีต่างๆ ที่เข้าร่วมสัมมนา ประมาณ 40 กว่าท่าน ได้สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกำหนดแนวปฏิบัติต่อไป คือการร่วมเป็นเครือข่ายในการนำกระบวนการวิจัยชุมชน ไปเป็นเครื่องมือในการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น/ชุมชนที่ปฏิบัติงานอยู่ให้มีความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีการเกษตรยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนนำร่องก่อน

ในระหว่างการสัมมนา ได้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแนวคิดในการที่จะกลับไปทำงานของตนเองในแต่ละจังหวัด และในวันที่ 1 มีนาคม ได้ให้ตัวแทนของทุกส่วนสรุปว่า "ภาคีจะหนุนเสริมการเกษตรยั่งยืนได้อย่างไร" โดยมีตัวแทนจากมูลนิธิธัชเมื่อน่าน โครงการเกษตรยั่งยืน สำนักวิจัยและพัฒนาที่1(กรมวิชาการเกษตร) กรมส่งเสริมการเกษตร และอาจารย์จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้ให้ข้อคิดและเสนอแนวทางในการหนุนเสริมการทำงานเกษตรยั่งยืนฯ ซึ่งข้อสรุปในเบื้องต้น ก็คือทุกส่วนจะทำงานร่วมกัน และจะสนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกัน ตลอดจนการหาเวทีเพื่อนำผลการทำงานมา แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นระยะๆ

เป็นภาพส่วนหนึ่งของกิจกรรมระหว่างการประชุมฯ และเครือข่ายจากหลายส่วนที่สนใจ และจะนำกระบวนการทำงานที่เข้าไปทำงานและเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้าน ส่งเสริมให้ชาวบ้านวิจัย โดยการก้าวข้ามกรอบแนวคิดของการทำงานตามสั่ง ทำงานตามกรอบของงานตนเอง มาเป็นการทำงานความต้องการของชุมชน/เกษตรกร ซึ่งอาจจะหลากหลายและซ้อนทับกันระหว่างหน้าที่ของแต่ละส่วน และ โยงใยกันไปในทุกส่วนงาน

ผมคิดว่าขณะนี้ได้เกิดชุมชนแนวปฏิบัติ..งานวิจัยชุมชน/PAR หรืออะไรก็แล้วแต่เกิดขึ้นแล้ว โดยมีโครงการเกษตรยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อมเป็นตัวจุดประกายความคิดและสร้างแนวปฏิบัติ จุดเริ่มต้นของชุมชนนี้เป็นการเริ่มต้นของชุมชนแบบธรรมชาติ คือหลายๆ คนหรือส่วนใหญ่จะไม่ได้รู้ตัว แต่ทุกคน(โดยเฉพาะนักส่งเสริมการเกษตร) ต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่าชอบ ถูกจริต และจะทำงานในลักษณะนี้ในพื้นที่ของตนเอง และคิดว่าสามารถนำกระบวนการต่างๆ ที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กลับไปประยุกต์และพัฒนากระบวนการทำงานของตนเองได้

ทีมงานของจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งขณะนี้เราได้มีหน่วยงานด้านการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรที่จะร่วมกันทำงาน โดยใช้กระบวนการให้ชาวบ้านวิจัย ก้าวต่อไปข้างหน้าจะต้องมีการประสานงานและร่วมกันทำงานสร้างและขยายผลในพื้นที่ของจังหวัดกำแพงเพชร อาจเริ่มต้นที่การพัฒนาและสร้างทีมงานจากนักส่งเสริมการเกษตรก่อน เพื่อสนับสนุนการทำงานอาหารปลอดภัย / เกษตรแบบยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อม และหากเป็นไปได้ในอนาคต(หากมีพลังหนุนเสริม) ก็จะขยายแนวคิดสู่หน่วยงาน-องค์กรอื่นๆ ในพื้นที่ ให้มาร่วมกันทำงานเพื่อการพัฒนาในภาพใหญ่ของจังหวัดต่อไป

สรุปบทเรียนจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จังหวัดน่าน

- จังหวัดน่านมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะของการทำงานแบบมีส่วนร่วม อยู่เป็นจำนวนมาก อาจเป็นเพราะมีองค์กรทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการให้การสนับสนุนมาเป็นเวลานานและอย่างต่อเนื่อง
- ได้เรียนรู้วิธีการหรือกระบวนการสร้างนักวิจัยชุมชน การสอนชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ให้เป็นนักวิจัย และต่อมาได้นำไปประยุกต์เพื่อสร้างนักวิจัย PAR ในกิจกรรมอาหารปลอดภัย
- ได้เรียนรู้จากจังหวัดน่านว่าชาวบ้านสามารถทำงานวิจัยได้ด้วยตัวเอง หากเป็นเรื่องที่อยู่ในวิถีชีวิตอยู่แล้ว และชาวบ้านสามารถนำเสนอผลงานวิจัยของตนเองได้

- การทำงานแบบมีส่วนร่วม นั้น เป็นแนวทางหนึ่งในการทำงานหรือการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน
- การที่จะพัฒนาชุมชนให้มีขีดความสามารถในการวิจัยในอาชีพการเกษตรได้นั้น แต่ละชุมชนแต่ละกลุ่มอาชีพ ล้วนต้องดำเนินการในลักษณะที่เฉพาะเจาะจง และต้องใช้วิธีการและระยะเวลาที่แตกต่างกันออกไป
- ตัวอย่างของชุมชนแห่งการเรียนรู้บ้านน้ำเกี๋ยน เรียนรู้ว่าชุมชนมีขีดความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ หากได้มีกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติที่เหมาะสม และควรจะเป็นพลังการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากข้างใน

จะเห็นได้ว่าจากการได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนการวิเคราะห์หับทบาทของนักส่งเสริมการเกษตรที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงส่งผลให้เกิด **“การนำกระบวนการจัดการความรู้เข้าสู่ระบบส่งเสริมการเกษตร”** ของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชรในบทต่อไป

บทที่ 6

นำการจัดการความรู้เข้าสู่ระบบส่งเสริมการเกษตร

ก่อนที่จะมีการนำเอาการจัดการความรู้ เข้าสู่ระบบส่งเสริมการเกษตรนั้น ได้มีการเรียนรู้ และปรับกระบวนการทำงานในพื้นที่และต่างพื้นที่มาแล้วในระดับหนึ่ง ดังนั้น จึงได้มีการแบ่งกระบวนการจัดการความรู้ให้อยู่ในเครื่องมือหรือวิธีการทำงานของนักส่งเสริมการเกษตร คือได้ดำเนินการจัดการความรู้แบบที่ไม่ได้พูดว่า “กำลังดำเนินการจัดการความรู้” หรือเรามักใช้คำว่า “ทำKMแต่ไม่พูดว่าKM”

จากประสบการณ์ในช่วงเริ่มต้นการทำงาน (นำKMเข้ามาสู่องค์กร) พบว่า วัฒนธรรมในการทำงานขององค์กรซึ่งเป็นหน่วยงานราชการยังยึดติดกับรูปแบบที่เป็นทางการ ต้องมีการสั่งการโดยจะทำงานในรูปแบบของแผนงาน-โครงการ จึงส่งผลให้การมองการจัดการความรู้เป็นไปในลักษณะเดียวกับการทำงานโครงการที่จะต้องมียุทธศาสตร์ มีกำหนดเวลาและกำหนดการใช้จ่ายงบประมาณ หรือแม้กระทั่งความเข้าใจที่จะต้องมียุทธศาสตร์หรือโมเดลการทำงานที่มีขั้นตอน เมื่อดำเนินการครบทุกขั้นตอนก็จะถือว่าได้ดำเนินการนั้นๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว

บันทึกต่อไปนี้เป็นบันทึกระหว่างการประชุมปฏิบัติและเรียนรู้จากการทำงานจริง ๆ ว่ามีความเป็นมาและการปรับวิธีการทำงานก่อนที่จะนำการจัดการความรู้เข้าไปสู่ระบบส่งเสริมการเกษตร (ระบบการทำงานเดิมที่มีอยู่แล้ว) เพื่อให้เห็นเส้นทางการเรียนรู้และเห็นวิถีคิดวิธีการทำงานที่ผ่านมา

เริ่มต้นที่บันทึก “การมองเห็นวิธีการสร้างทีมงานและเครือข่าย”

ผมได้รับการประสานเกี่ยวกับการเข้าร่วม KM สัจจรในวันที่ 9-11 มกราคม 49 ที่จังหวัดพิจิตร จากทีมผู้ประสานงานจาก สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) (คุณอรุณพิณ ชูเกะทวด) ต้องขอขอบพระคุณมากนะครับที่กรุณาแจ้งกำหนดการไปให้ นะครับ ทีมก็ตั้งใจไว้ตั้งแต่วันงานมหกรรม KM ครั้งที่ 2 แล้วว่าเราน่าจะเชื่อมเครือข่ายและเรียนรู้จากเครือข่ายของจังหวัดพิจิตร เพราะเขาคำเนินการไปแล้วหน้าเราไกลแล้ว ไม่คิดว่าจะได้มีโอกาสไปดูเครือข่ายของจังหวัดพิจิตรรวดเร็วอย่างนี้ ผมและทีมงานของสำนักงานเกษตรจังหวัดจึงได้ปรึกษาหารือและเห็นพ้องต้องกันว่า พวกเราน่าจะได้เข้าร่วมสังเกตและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นทีม เพราะมี

พลังมากกว่าใครคนใดคนหนึ่ง และได้ขออนุมัติท่านเกษตรจังหวัด ในฐานะของ CKO เพื่อขอให้ทีมงานและนักส่งเสริมที่สนใจไปร่วมฯ ซึ่งก็ได้รับการอนุมัติให้เข้าร่วม KM สัญจรในครั้งนี้เรียบร้อยแล้วครับ

ทีมงานได้ปรึกษาและกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ในเบื้องต้นในการนำทีมงานและนักส่งเสริมที่สนใจ เข้าร่วมงานในครั้งนี้ ในหลายๆ ประเด็นคือ

- เพื่อเรียนรู้กระบวนการทำงานของเครือข่ายจังหวัดพิจิตร
- เพื่อสร้างทีมงานและเครือข่ายของจังหวัดกำแพงเพชร
- เพื่อสร้างบรรยากาศและให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของทีมทำงาน และกระตุ้นให้เกิดการนำการจัดการความรู้มาสนับสนุนการทำงาน
- เพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการจัดการความรู้ ให้แก่นักส่งเสริมการเกษตรที่จะเข้าร่วมงานครั้งนี้ให้มีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

สำหรับทีมงานที่จะเข้าร่วมงานฯ เราก็กำหนดไว้ 3 กลุ่ม จำนวน 10 คน คือ

1. ทีมงานที่เป็นนักส่งเสริมการเกษตรในระดับจังหวัด 4 คน (หน.วิโรจน์,คุณสายัณห์,คุณกิติกานต์ และผม)
2. นักส่งเสริมการเกษตรที่อยู่หน้างาน คือสำนักงานเกษตรอำเภอ จำนวน 5 คน (อ.ไทรงาม 2 คน,ขาณุฯ 2 คน และ อ.เมือง 1 คน)
3. เกษตรกรแกนนำ จำนวน 1 คน (กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ ของ อ.ไทรงาม ที่ดำเนินการและมีกลุ่มของตนเองอยู่แล้ว)

จังหวัดพิจิตร น่าจะมีบริบทที่ใกล้เคียงกับกำแพงเพชร ดังนั้นทีมงานจึงได้ให้ความสำคัญและมุ่งหวังที่จะให้มีการนำความรู้และแนวคิด มาปรับใช้และก่อให้เกิดการนำการจัดการความรู้มาพัฒนาการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่อย่างจริงจัง จึงกำหนดคนเข้าร่วมไว้หลากหลาย คิดว่าในวันที่ 28 ธันวาคม ที่จะมีการประชุมเจ้าหน้าที่ของจังหวัดกำแพงเพชร ทีมงานคงต้องพูดคุยทำความเข้าใจ และตัดสินใจอีกครั้งหนึ่ง (อาจมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง) คงเดินทางไป-กลับ เพราะใกล้และใช้เวลาไม่มากนัก

บันทึก “ KM..ยิ่งทำ..ยิ่งเห็น”

วันนี้มีการสัมมนานักส่งเสริมการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดกำแพงเพชร เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปี และ โครงการส่งเสริมการเกษตร ในปีงบประมาณ 2549 มีเจ้าหน้าที่เข้าร่วมสัมมนา ประมาณ 100 คนเศษ

มีการพูดถึงการจัดการความรู้กันบ้างนิดหน่อยโดยคุณเอื้อ คือท่านเกษตรจังหวัด เพราะทางกรมส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดให้มีการนำการจัดการความรู้แทรกอยู่ในกระบวนการส่งเสริมการเกษตรในปี 2549 นี้ด้วย แต่ทีมงานคือท่านหัวหน้าวิโรจน์ พ่วงกลัด หน.ฝ่ายยุทธศาสตร์ฯ และคุณสายัณห์ ก็เพียงแต่พูดเป็นแนวทางกว้างๆ เพียงนิดหน่อย เพราะเราต้องการแทรกKMหรือทำไปด้วยกันกับงานไปเลย

เพราะการจัดการความรู้ควรลงมือทำไปเลยน่าจะดีกว่า กลุ่มคนที่เข้าใจเริ่มต้นก่อน ค่อยๆ แทรกซึม หาทีม สร้างเครือข่าย ขยายวงกว้าง ไปเรื่อยๆ เพราะหลายคนหลายความคิด ทำให้เข้าใจได้เหมือนๆ กันได้ยาก เพราะแต่ละคนก็จะมีเลนส์มองโลกของใครของมัน ทำก่อนแล้วอธิบายหรือทำให้เข้าใจทีหลังน่าจะดีกว่าสำหรับบางกลุ่มบางคน คนไหนหรือกลุ่มไหนพออธิบายหรือทำให้เข้าใจได้ก็อธิบายเลย เพราะเป็นเรื่องการทำงาน/พัฒนางานกันอยู่แล้ว จะได้ไม่คิดว่าเป็นการไปเพิ่มงานปกติ (ข้อนี้ควรระวังให้มากนะครับ)

ส่วนผมก็เป็นแมวมองคอยดักจับความรู้หรือสิ่งดีๆ ที่จะนำมาจัดการหรือต่อยอด คิดสร้างงานไปเรื่อยๆ ซึ่งก็ไม่เสียความตั้งใจ เพราะอย่างน้อยวันนี้ได้ในหลายๆ ประเด็น เช่น

- ได้ประสานงานกับพวกพี่ๆ และเพื่อนๆ นักส่งเสริมเพื่อจะร่วมทีมกันไปร่วมสังเกต KM ล้ำจอร์ที่พิจิตร วันนี้ได้ผู้สนใจแล้ว 10 คน และจะมีการชักชวนเกษตรกรแกนนำกลุ่มที่ดำเนินการอยู่แล้ว ประมาณ 2-3 คนไปร่วมด้วย (ทาง สคส.คงไม่ว่าถ้าเราจะไปร่วมกันเป็นคณะประมาณ 10 คน)
- ปรึกษาเกี่ยวกับการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนกับคุณกมลรัตน์ นาคคำ ซึ่งรับผิดชอบงานสถาบันเกษตรกร ซึ่งขณะนี้ก็มีกลุ่มที่มาขึ้นทะเบียนแล้วประมาณ 100 กลุ่ม สิ่งทีกลุ่มขาดก็คือความรู้ในการจัดทำแผนพัฒนากลุ่มอาชีพ เราเลยตกลงกันในเบื้องต้นว่า จะคัดเลือกจากตัวแทนอำเภอละ 1 กลุ่ม เพื่อมาเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนากลุ่ม และขยายผลสู่ทุกกลุ่มต่อไป เครื่องมือธารปัญญาคงต้องเป็นพระเอกแล้วละงานนี้ เพราะมีแกนร่วมที่เหมือนกันสามารถประเมินและเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้

- ได้พูดคุยกับคุณเสนาะ อิมสบาย นักส่งเสริมฯ ตำบลคลองพิไกร อำเภอพรานกระต่าย ที่มีเกษตรกรปลูกผักเป็นอาชีพหลักกันมากและปลูกตลอดปี พบว่ายังดำเนินกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักเหมือนเดิม ตอนนี้อยายเป็น 6 กลุ่ม มีการใช้สารสกัดชีวภาพกันมากขึ้น และมีบางรายนำเสนอเพราะจะพัฒนาสู่เกษตรกรอินทรีย์ ผมเลยปรึกษาและขออนุญาตท่านเกษตรจังหวัด ว่าวันศุกร์นี้จะไปเยี่ยมเยียนเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม คุณเอื้อบอกว่า"ลุยเลยไอ้น้อง" (ขอบคุณมากครับท่าน)
- ช่วงเย็น ได้มีการนำเสนอวิชาการการป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธี จากนักวิชาการของศูนย์ไบโอฯ ที่พิษณุโลก ซึ่งก็เป็นหน่วยงานของกรมส่งเสริมการเกษตรของเราเช่นกัน มีเชื้อราหลายชนิดที่สามารถกำจัดแมลงศัตรูพืชทั้งส้มเขียวหวานและข้าว รวมไปถึงโรคพืชด้วย และเพาะเลี้ยงเพื่อขยายเชื้อได้โดยเกษตรกรเอง ใจตรงกันกับพี่สายัณห์ ซึ่งลุกขึ้นมาและขอเชิญมาร่วมเสวนากับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มเขียวหวานที่บ้านฯ ในวันที่ 17 มกราคม สกหน้า พรุ่งนี้เราคงต้องรีบทำหนังสือเชิญมาร่วม และวันศุกร์นี้ ผมและพี่สายัณห์คงต้องไปดูแปลงทดลองที่เขาใช้กับส้มเขียวหวานแล้ว ได้ผล ผ่านมา ปีเศษแล้วที่ไม่ได้พ่นสารเคมีเลย ต้องรีบไปดูแล้วละครับ องค์กรความรู้อยู่กับพวกเราแค่นี้เอง

บันทึก “ค้นหา...ของดีที่มีอยู่”

ต่อเนื่องจากวันงานสัมมนาเจ้าหน้าที่ ในวันที่ 28 ธันวาคม 2548 ได้พบปะพูดคุยกับนักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ และนักวิชาการจากศูนย์บริหารศัตรูพืชจังหวัดพิษณุโลก สาขากำแพงเพชร จึงทำให้ทราบว่าในจังหวัดกำแพงเพชร ยังมีของดีที่เกี่ยวกับการผลิตพืชปลอดภัย และการใช้ศัตรูธรรมชาติป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืช อยู่ในหลายๆ พื้นที่และหลากหลายกิจกรรม

วันนี้ ผมและคุณสายัณห์ จึงได้ลงพื้นที่เพราะสนใจที่จะค้นหาของดี (Best Practice) ของเรา เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าหน้าที่ และเกษตรกรของจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อส่งเสริมให้มีการทำการผลิตพืชปลอดภัย และยกระดับสู่การผลิตพืชอินทรีย์กันเพิ่มมากขึ้น ต่อไป

- จุดแรก เป็นการดูการผลิตแมลงศัตรูธรรมชาติ และแปลงทดสอบภายในศูนย์บริหารศัตรูพืชจังหวัดพิษณุโลก สาขากำแพงเพชร ตำบลเทพนคร อำเภอเมือง

- จุดที่สอง เป็นการเข้าเยี่ยมชมแปลงปลูกส้มเขียวหวาน และนาข้าว ของเกษตรกรที่ได้นำแมลงศัตรูธรรมชาติและเชื้อราไตรโคเดอร์มา มาใช้ (แปลงนำร่อง) สามารถลดต้นทุนการดูแลรักษาลงได้ประมาณร้อยละ 80
- จุดที่ 3 เยี่ยมชมแปลงผักของเกษตรกร(นางจำลอง ดอนชาไพโร)กลุ่มผู้ปลูกผักปลอดภัยหมู่ที่ 3 ตำบลคลองพิไกร ที่ผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรผัก ของตำบลคลองพิไกร อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ที่มีการลดระดับการใช้สารเคมีจนถึงระดับที่ปลอดภัย

- ในบริเวณใกล้เคียงกับแปลงปลูกผัก ได้เยี่ยมชมแปลงปลูกพืชแบบผสมผสานของคุณขวัญ เรือน ใจใหม่สมาชิกกลุ่มปลูกผัก มีพื้นที่ประมาณ 15 ไร่ ปลูกทั้งพืชผัก ไม้ผล ฯลฯ ที่พัฒนาจากพืชปลอดภัยปัจจุบันกำลังจะยกระดับเข้าสู่เกษตรอินทรีย์

จากตัวอย่างของบันทึกโดยเริ่มตั้งแต่บันทึก “การมองเห็นวิธีการสร้างทีมงานและเครือข่าย” “KM ยิ่งทำยิ่งเห็น” จนถึงบันทึก “การค้นหาของดีที่มีอยู่” นี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของตัวอย่างของบันทึกที่ทำให้เกิดความเข้าใจว่า ก่อนที่จะนำ KM เข้าสู่ระบบส่งเสริมการเกษตรนั้น ได้ปฏิบัติและเห็นความเชื่อมโยงและเป็นไปได้ในการทำงานที่เกิดจากการพัฒนากระบวนการทำงานด้วยคนในองค์กรเองเท่านั้น ยังมีอีกมากที่ก่อให้เกิดกระกระตุกความคิดว่า จะต้องดำเนินในลักษณะนี้ แต่เฉพาะ 3 บันทึกที่ยกตัวอย่างมานี้ก็พอจะอธิบายเพิ่มเติมได้ว่า

- **“การมองเห็นวิธีการสร้างทีมงานและเครือข่าย”**

ให้บทเรียนว่าโอกาสนั้นมีอยู่ทุกที่ตลอดเวลา รอเพียงเราหยิบฉวยและใช้โอกาสนั้น ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเท่านั้น

- **“KM ยิ่งทำยิ่งเห็น”**

สรุปได้ว่า การเรียนรู้และพัฒนา นั้น ไม่มีวันที่สิ้นสุด และเราอาจทำหลายๆ กิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียว หรือแม้แต่การทำทุกเรื่องให้เป็นเรื่องเดียวกันได้ หากเราตระหนักและระลึกอยู่เสมอว่าต้องทำงานและจะต้องพัฒนาการทำงานนั้นอย่างต่อเนื่อง

- “การค้นหาคงดีที่มีอยู่” อธิบายเพิ่มเติมได้ว่า

ของดีนั้นมีอยู่แล้วทุกหนทุกแห่ง รอเพียงแต่เรานำมาใช้ประโยชน์หรือนำมาเพื่อจัดการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เท่านั้น

สิ่งเหล่านั้น คือส่วนหนึ่งของการเรียนรู้อันเป็นที่มาของการนำการจัดการความรู้ มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงาน ซึ่งขอเรียกว่าการนำการจัดการความรู้เข้าสู่ระบบส่งเสริมการเกษตร ดังหัวข้อต่อไป

9 มกราคม 2549 นำ KM เข้าแผนระบบส่งเสริมการเกษตร ปี 2549

หลังจากได้เข้าร่วมงานมหกรรมการจัดการความรู้แห่งชาติ ครั้งที่ 2 ที่ผ่านมา ทีมงานของสำนักงานเกษตรจังหวัด ได้ปรึกษาหารือและกำหนดที่จะดำเนินการจัดการความรู้ ควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานตามปกติ แต่การจะกำหนดว่าจะทำอย่างไร แล้วจะให้สมบูรณ์ที่สุด เราก็คงบอกไม่ได้ในขณะนี้ ขอเริ่มต้นอย่างเป็นทางการระบบก่อน แล้วค่อยทำไปพัฒนาและปรับปรุงไปทำไปเรียนรู้ไปอย่างต่อเนื่อง

ในปี 2549 เราได้สอดแทรกการจัดการความรู้ให้เป็นเรื่องเดียวกันกับงานประจำ ซึ่งขณะนี้ได้กำหนดไว้ใน โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร ประจำปี 2549 แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรฯ และท่านผู้ว่าราชการจังหวัด ได้อนุมัติโครงการเรียบร้อยแล้ว หลายท่านอาจสงสัยว่าการทำให้เป็นเรื่องเดียวกันไม่น่าจะเป็นในลักษณะทางการ แต่เราต้องไม่ลืมว่า การทำงานของหน่วยงานราชการ บางครั้งเราก็ต้องมีระเบียบ/กฎเกณฑ์ จึงนำเข้าสู่ระบบ และอีกทางหนึ่งก็ทำแบบไม่เป็นทางการควบคู่กันไป

ลองมาดูรายละเอียดของ โครงการและสิ่งที่เราได้สอดแทรกการจัดการความรู้ไว้ในงานตามระบบ ว่ามีรายละเอียดอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์หลัก คือ

- เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่เจ้าหน้าที่ในระบบส่งเสริม โดยเชื่อมกับยุทธศาสตร์จังหวัด และศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล คือเชื่อมงานปกติกับยุทธศาสตร์จังหวัด ด้านการเกษตร
- เพื่อให้ นักส่งเสริมการเกษตร ได้นำการจัดการความรู้ ไปปรับใช้ในงานส่งเสริมการเกษตร อย่างเป็นระบบ

วิธีทำงาน ตั้งแต่ มกราคม 48 - กันยายน 49

- จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัด (Provincial Workshop : PW) จำนวน 1 ครั้ง
- จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ (District Workshop :DW) เดือนละ 1 ครั้ง รวม 9 ครั้ง (แบ่งเป็น 2 สาย)
- จัดประชุมเกษตรอำเภอประจำเดือน (Monthly Meeting : MM) ทุกเดือนๆ ละ 1 ครั้ง
- จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการแก่นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่บรรจุใหม่ (การสอนงานมือใหม่) ทุกเดือนๆ ละ 1 ครั้ง

การปฏิบัติการทั้ง 4 กิจกรรม ทีมงานก็กำหนดแผนกิจกรรมของKMที่จะสอดแทรกไว้ทุกกิจกรรม เช่น กิจกรรม DW จะนำเรื่องเล่าเร้าพลังมาเป็นพระเอก โดยเชิญนักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพมาเสริมกลยุทธ์ให้นักส่งเสริม ส่วน MM จะนำผลงานของทุกคนมาประชาสัมพันธ์/เผยแพร่ และที่เป็นเรื่องใหม่ที่ทีมเรานำเข้าสู่ระบบส่งเสริม ก็คือ การสอนงานมือใหม่ครับ เพราะเริ่มจะสนุกกับการทำงานเพราะเริ่มเดินเครื่องและต่อท่อความคิดสู่เพื่อนๆ ในพื้นที่ได้แล้ว เพื่อหาพลังและเครือข่ายการทำงาน และในขั้นต่อไป เราจะรุกสู่ตัวเกษตรกร/กิจกรรม อันเป็นบทบาทหลักของเรา ตอนนี้ของสร้างทีมและหาคนทำงานร่วมกันก่อนครับ

ตารางแสดงแผนการประชุมเชิงปฏิบัติการนักส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอปี 2549

ครั้งที่	วันที่	อำเภอเจ้าภาพ	สถานที่
1	18 มกราคม 49	สายที่ 1 อำเภอเมือง กำแพงเพชร	โรงสีชุมชนสหกรณ์ ต.นครชุม
	19 มกราคม 49	สายที่ 2 อำเภอคลองขลุง	ศาลาประชาคมคลองขลุง
2	21 กุมภาพันธ์ 49	สายที่ 1 อำเภอพรานกระต่าย	ห้องประชุม อบต.คลองพิไกร
	22 กุมภาพันธ์ 49	สายที่ 2 อำเภอขามเฒ่า	ศาลาประชาคมอำเภอขามเฒ่า
3	16 มีนาคม 49	สายที่ 1 อำเภอลานกระบือ	หอประชุม อบต. โนนพลวง
	17 มีนาคม 49	สายที่ 2 อำเภอคลองลาน	ศาลาประชาคมอำเภอคลองลาน
4	25 เมษายน 49	สายที่ 1 อำเภอไทรงาม	แปลงหนึ่งตำบลหนึ่งฟาร์มอ.ไทร
	26 เมษายน 49	สายที่ 2 อำเภอทรายทอง วัฒนา	งาน ที่ว่าอำเภอทรายทองวัฒนา
5	18 พฤษภาคม 49	สายที่ 1 กิ่งอำเภอโกสัมพีนคร	ฟาร์มเห็ด ม.7 ตำบลเพชรชมพู
	19 พฤษภาคม 49	สายที่ 2 อำเภอปางศิลาทอง	หอประชุม อบต.โพธิ์ทอง
6	21 มิถุนายน 49	สายที่ 1 อำเภอเมือง กำแพงเพชร	จุดคูงานที่ทำการกำนันตำบลนาบ่อ คำ ม.8 ต.นาบ่อคำ
	20 มิถุนายน 49	สายที่ 2 กิ่งอำเภอบึงสามัคคี	สวนส้มกิ่งเจริณู ม.9 ต.เทพนิมิตร
7	20 กรกฎาคม 49	สายที่ 1 อำเภอพรานกระต่าย	โรงเรียนบ้านนาป่าแดง ต.คุยบ้าน โอง
	21 กรกฎาคม 49	สายที่ 2 อำเภอคลองขลุง	ฟาร์มปลาบึก ม.2 ต.ท่ามะเขือ
8	21 สิงหาคม 49	สายที่ 1 อำเภอลานกระบือ	แปลงเศรษฐกิจพอเพียง ม.4 ต.ลาน กระบือ
	22 สิงหาคม 49	สายที่ 2 อำเภอขามเฒ่า	ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้าน บึงเสื่อเต็น ม.5 ต.ยางสูง
9	28 กันยายน 49	รวมสาย	โรงแรมชาภัทรวารีเวอรี่ยิว

สรุปบทเรียนการนำ การจัดการความรู้เข้ามาสู่ระบบส่งเสริมการเกษตร

จากความเป็นมาของการเรียนรู้และนำมาซึ่งการนำ การจัดการความรู้เข้ามาสู่ระบบส่งเสริมการเกษตร จะเห็นได้ว่าได้มีการปรับกระบวนการและการนำเครื่องมือของการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของนักส่งเสริมการเกษตรอยู่ตลอดเวลา มีกิจกรรมที่แฝงไว้ในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการนักส่งเสริมการเกษตรประจำเดือนที่สำคัญเช่น

- การปรับให้มีการค้นหากิจกรรมการส่งเสริมในพื้นที่ที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักส่งเสริมการเกษตรต่างพื้นที่ได้เรียนรู้ ซึ่งเราเรียกว่าของดี หรือ Best Practice ในแต่ละพื้นที่มาเป็นกิจกรรมการศึกษาดูงาน ซึ่งเดิมการสัมมนาฯ ดังกล่าวมีเพียงการประชุมชี้แจงข้อราชการเท่านั้น
- มีการเสริมกิจกรรมเพื่อการพัฒนาทักษะคุณอำนวยให้แก่ักส่งเสริมการเกษตร ในระหว่างการสัมมนาด้วยทุกครั้ง ทั้งการฝึกการทำหน้าที่บันทึกและการจับประเด็น การสรุปผลการเรียนรู้ การทำ AAR เป็นต้น
- มีการปรับสถานที่ของการสัมมนาฯ จากเดิมใช้ห้องประชุมเท่านั้น มาเป็นการใช้สถานที่หรือแปลงที่เป็นของดีที่จะต้องไปศึกษาดูงานหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นทั้งสถานที่สัมมนาฯ และสถานที่ศึกษาดูงานในที่เดียวกัน
- มีการพัฒนากระบวนการจากเดิม ให้ดำเนินกิจกรรมการสัมมนาฯ ก่อน และจึงไปศึกษาดูงาน เปลี่ยนมาเป็นการศึกษาดูงานก่อน แล้วจึงมาทำการสัมมนาฯ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง ในเนื้อหาที่ได้ในการศึกษาดูงาน บางครั้งสามารถนำมาเป็นประเด็นในการสัมมนาฯ ได้ อีกทางหนึ่งด้วย
- บางครั้งในการสัมมนาฯ จะมีการคัดเลือกตัวแทนของนักส่งเสริมการเกษตรที่ได้ดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมแล้วมีความก้าวหน้า ให้มาเล่าประสบการณ์และให้ข้อเสนอแนะแก่เพื่อนๆ นักส่งเสริมการเกษตรท่านอื่นที่กำลังอยู่ระหว่างปฏิบัติได้เรียนรู้ปัญหา และบางครั้งก็สามารถนำวิธีการที่เพื่อนๆ คนอื่นๆ ได้ดำเนินการสำเร็จแล้วไปประยุกต์หรือปรับใช้ในพื้นที่ของตนเองต่อไปได้